

Sijoitusten kirjanpito osakeyhtiöissä

Jussi Tahvanainen

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Tradenomi

Opinnäytetyö

2023

Tiivistelmä

Tekijä Jussi Tahvanainen
Tutkinto Tradenomi
Opinnäytetyön nimi Sijoitusten kirjanpito osakeyhtiöissä
Sivumäärä 37 + 1
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on antaa olennaisimmat tiedot kirjanpitäjälle siitä, kuinka sijoitusten kirjanpito ja verotus tehdään osakeyhtiössä. Työ on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jossa tutkimusmenetelmänä on hyödynnetty dokumenttianalyysiä ja analyysitapana sisällönanalyysiä.</p> <p>Opinnäytetyön alkupuolella perehdytään osakeyhtiöihin sijoituksille mahdollisiin omaisuuslajeihin. Aluksi tutkitaan määritelmät pysyvien vastaavien muille osakkeille ja osuuksille, sekä käyttöomaisuudelle ja sen jälkeen vaihtuvien vastaavien vaihto-omaisuudelle ja rahoitusomaisuudelle. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös lakimuutosta tulolähdejaon poistumiseen osakeyhtiöllä.</p> <p>Seuraavaksi opinnäytetyössä jatketaan sijoittajan näkökulmasta osakeyhtiöiden tyypillisimpiin sijoitusinstrumentteihin. Ensiksi tutkitaan instrumenttien yleistä teoriaa ja sen jälkeen perehdytään niiden kirjanpidon käytäntöihin. Tärkeää on ymmärtää erilaisten sijoitusinstrumenttien erityspiirteet ja poikkeavuudet, jotta pystytään miettimään niiden kirjanpidollisia toteutuksia ja mikä vaikutus erilaisten sijoitusten ominaisilla piirteillä on niiden kirjanpidolliseen käyttäytymiseen.</p> <p>Teoriaosuus pohjautuu taloushallintoalan ammattikirjallisuuteen, lakeihin ja tunnettuihin verkkolähteisiin. Lopuksi opinnäytetyössä analysoidaan sijoitusten määräytymisestä omaisuuslajeihin pohjautuen käytyyn teoriaan ja korkeimman hallinto-oikeuden tekemiin päätöksiin, jotka liittyvät sijoitusten omaisuuslaji käsittelyyn oikean elämän tapauksissa.</p>
Asiasanat kirjanpito, verotus, arvopaperit, sijoitusinstrumentit, osakeyhtiö

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tavoitteet ja rajaukset	2
1.2	Opinnäytetyön rakenne	3
2	Sijoitusten omaisuuslajit	5
2.1	Pysyvät vastaavat	5
2.1.1	Muut osakkeet ja osuudet	6
2.1.2	Muut osakkeet ja osuudet verotus.....	7
2.1.3	Käyttöomaisuus	7
2.1.4	Käyttöomaisuuden verotus.....	8
2.2	Vaihtuvat vastaavat.....	9
2.2.1	Vaihto-omaisuus	9
2.2.2	Vaihto-omaisuuden verotus	12
2.2.3	Rahoitusomaisuus	12
2.2.4	Rahoitusomaisuuden verotus.....	14
2.3	Lakimuutos tulolähdejaon poistumiseen	15
3	Sijoitusinstrumentit	17
3.1	Arvopaperit.....	17
3.2	Sijoitusrahastot.....	18
3.3	Joukkovelkakirjalainat	18
3.4	Kapitalisaatiosopimukset.....	19
3.5	Virtuaalivaluutat.....	20
3.6	Johdannaiset.....	21
3.7	Terminiityypiset johdannaiset	21
3.8	Optiotyyppiset johdannaiset	23
4	Tutkimusaineiston analyysi.....	25
4.1	Narratiivinen kirjallisuuskatsaus.....	25
4.2	Tutkimusaineiston valinta	26
4.3	Tutkimusaineiston analyysi.....	28
5	Yhteenveto	31
5.1	Johtopäätökset.....	32
5.2	Luotettavuus.....	33
5.3	Jatkotutkimusehdotukset ja oman oppimisen arviointi	33
	Lähteet.....	35
	Liitteet	38
	Liite 1. Lyhenneluettelo.....	38

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön aiheena on sijoitusten kirjanpito osakeyhtiöissä. Ajatus tähän aiheeseen lähti keskustelussa esihenkilöni kanssa, kun olin suorittamassa kirjanpitäjän työharjoittelua tilitoimistossa. Siinä kävi ilmi, että monelle kirjanpitäjälle sijoitusten kirjanpito osoittautuu hyvin hankalana asiana ja siksi henkilökohtaisesti sijoituksista kiinnostuneena päätin lähteä paneutumaan aiheeseen tarkemmin.

Erilaisten sijoitusten kirjanpidollinen käsittely on hyvin hankalaa, koska suurimmalle osalle kirjanpitäjistä niitä tulee vastaan todella harvoin tai ei ole tullut vastaan ollenkaan. Aiheena tämä on todella mielenkiintoinen, koska osakeyhtiön sijoituksia voidaan määritellä erilaisin tavoin. Sijoitusten käyttötarkoitus ratkaisee niiden roolin osakeyhtiön kirjanpidossa. Monissa elinkeinotoimintaa harjoittavissa yrityksissä kassaylijäämien sijoittaminen pidemmäksi aikaa esim. sijoitusrahastoihin ja pörsiosakkeisiin on nykyään yleistynyt sen helppouden takia. Näin ollen, ennemmin tai myöhemmin tulee pohdittavaksi sijoitusten omaisuuslaji käsittely. Kirjanpitolautakunta on antanut useita lausuntoja liittyen käteisinstrumenttien ja johdannaisien käsittelyyn, sekä verohallinto on julkaissut ohjeistusta niiden verotukselliseen käyttäytymiseen. Ongelmaksi tässä tulee heti se, että vaikka tietoa aiheesta löytyy, sitä joutuu etsimään monesta eri lähteestä. Siksi tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä useammasta tietolähteestä kirjanpidon käytäntöjä sijoituksista helposti ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi.

Toinen ongelma arvopapereiden ja sijoitusten käsittelyssä on myös se, että ne pitää kirjata sillä tilikaudella oikein, koska seuraavilla tilikausilla korjaaminen on hyvin hankalaa ja joissain tapauksissa mahdotonta, ilman että siitä syntyisi verotuksellisia jälkiseurauksia. Kun puhutaan sijoituksista, kyseessä on yleensä suuret summat ja todellinen vaikutus näissä näkyy vasta useamman vuoden päästä. Aihe siksi on todella tärkeä, koska jälkepäin huomattujen virheellisesti kirjattujen sijoitusten korjauksista voi syntyä hyvinkin vakavia verotuksellisia seurauksia.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on auttaa kirjanpitäjiä ja aiheesta kiinnostuneita selviytymään erilaisten sijoitusten ja arvopapereiden kirjanpidollisesta käsittelystä, sekä antaa teorian tietoa, jotta lukija ymmärtää myös miksi näin tehdään ja mikä vaikutus sillä on verotuksellisesti. Teoria osuudessa käydään tarkemmin läpi mahdolliset omaisuuslajit ja erilaiset sijoitusinstrumentit.

Opinnäytetyössä perehdytään osakeyhtiön kirjanpitoon sijoittajan näkökulmasta. Sekä tutkitaan, mitkä ovat erilaiset käyttötavat sijoituksille yrityksen elinkeinotoiminnassa, ja ne ovat: pitkäaikaisena sijoituskohteena, maksuvälineenä ja sijoitustoiminta varsinaisena liiketoimintana. Omaisuuslajeissa mahdollisia käsittely eriä ovat: pysyvissä vastaavissa muut osakkeet ja osuudet tai käyttöomaisuus, sekä vaihtuvissa vastaavissa rahoitus- ja vaihto-omaisuus.

1.1 Tavoitteet ja rajaukset

Opinnäytetyön tavoitteena on antaa olennaisimmat tiedot kirjanpitäjille ja taloushallintoalan ammattilaisille siitä, kuinka sijoitusten kirjanpito ja verotus tehdään osakeyhtiössä. Työ on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jossa tutkimusmenetelmänä on hyödynnetty dokumenttianalyysiä ja analyysitapana sisällönanalyysiä. Lukija voi saada apua erilaisten sijoitusten teorian ymmärtämiseen, sekä miten niitä käsitellään kirjanpidollisesti ja verotuksellisesti. Opinnäytetyössä annetaan käytännön esimerkkejä erilaisista sijoituksista eri omaisuuslajeissa ja tarkoituksena on tulkita voimassa olevaa lainsäädäntöä sijoitusten omaisuuslajeista. Lopputuloksena oli tarkoitus olla sellainen, että kirjanpitäjät ja taloushallintoalan ammattilaiset, joiden on tarpeen tuntee sijoitusten kirjanpitoa pystyvät hyödyntämään tätä opinnäytetyötä sijoitusten kirjanpidollisessa pohdinnassa. Opinnäytetyön päätutkimuskysymys on, miten eri sijoitusomaisuuslajeja käsitellään osakeyhtiön kirjanpidossa?

Opinnäytetyön alaongelmia ovat:

- Mihin omaisuuslajiin erilaiset sijoitukset kuuluvat osakeyhtiöissä?
- Miten eri omaisuuslajien verotusta tulisi käsitellä?

Opinnäytetyössä tarkastellaan myös, kuinka tulolähdejaon poistuminen vaikuttaa osakeyhtiöiden sijoitusten tulkintaan.

Taulukossa 1 on koottuna, mistä luvusta osakeyhtiöiden sijoitusten kunkin omaisuuslajin tietoperusta löytyy, sekä missä luvuissa on tuloksien esittely ja tutkimuskysymyksiin vastaaminen omaisuuslajien määrittelyn pääperiaatteista.

Taulukko 1. Peittomatriisi

Omaisuuslajit	Tietoperusta (Luku)	Tulokset (Luku)
Muut osakkeet ja osuudet	2.1.1	4.3 ja 5
Käyttöomaisuus	2.1.3	4.3 ja 5
Vaihto-omaisuus	2.2.1	4.3 ja 5
Rahoitusomaisuus	2.2.3	4.3 ja 5

Opinnäytetyö on rajattu sijoitusten osalta yleisimpiin käteisinstrumentteihin ja johdannaisiin, joita elinkeinotoimintaa harjoittavat osakeyhtiöt omistavat. Johdannaisinstrumenttien kattavan tuotemäärän takia, tässä opinnäytetyössä rajaus on tehty kahdelle pääryhmälle: termiinityypisiin ja optiivityypisiin johdannaisiin. Kirjanpidon osuutta käsitellään suomen kirjanpitolain mukaan laaditun osakeyhtiön kirjanpidon näkökulmasta. Verotusta käsitellään osakeyhtiön elinkeinoverolain mukaan.

Sijoitusinstrumenttien kirjanpitoa ja verotusta tarkastellaan osakeyhtiön näkökulmasta, joka toimii sijoittajana. Liikkeellelaskijan näkökulma on rajattu tästä opinnäytetyöstä pois, koska se on hyvin pitkälti kirjanpidollisesti erilainen ja olisi näin ollen potentiaalisesti kaksinkertaistanut opinnäytetyön pituuden.

Opinnäytetyössä ei käsitellä maataloutta harjoittavaa osakeyhtiötä, koska omaisuuslajeja ei käsitellä maatalouden tulolähteessä. Osakeomistuksen nähdään muun toiminnan tulolähteenä, joten osakeomistukset käsitellään muun omaisuuden omaisuuslajina. Tätä omaisuuslajia käsitellään jo elinkeinotoimintaa harjoittavan osakeyhtiön kautta, joten sen perusteella opinnäytetyöstä voidaan rajata maataloutta harjoittavat osakeyhtiöt pois.

Opinnäytetyöstä on rajattu pois sijoitusomaisuuden käsittely, koska tulolähdejaon muutoksen jälkeen, tätä omaisuuslajia voi olla ainoastaan raha- vakuutus- ja eläkelaitoksilla. Tässä opinnäytetyössä käsitellään sijoituksia sijoittavan osakeyhtiön näkökulmasta, siksi olisi sijoitusomaisuuden käsittely tästä hyvin poikkeavaa.

1.2 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyön luvussa 2 käsitellään omaisuuslaji kerrallaan, miten sijoituksia voitaisiin käsitellä missäkin omaisuuslajissa. Työn alkuosa pohjautuu suomen kirjanpitolakiin ja verotuksellinen osuus elinkeinoverolakiin. Tässä luvussa on käytetty korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä oikean elämän tapauksista, selkeyttämään omaisuuslajien tulkinnanvaraisia asioita. Luvun 2 tarkoitus on pohjustaa yleisellä tasolla omaisuuslajien teoriaa, jotta seuraavaan luvun varsinaisten sijoitusten käsittelyn ymmärtäminen olisi helpompaa. Sijoitusten omaisuuslajien yleisperiaatteet on hyvä käsitellä tarkasti ensin läpi, jotta seuraavissa osissa vältetään turhalta toistolta, koska yleisperiaatteet pätevät moniin eri sijoitusinstrumentteihin.

Luvussa 3 perehdytään tarkemmin erilaisiin käteisinstrumentteihin ja johdannaisiin, sekä niiden määritelmiin. Pääpainona on jälkimarkkinakelpoiset sijoitusinstrumentit ja joissakin määrin tutkitaan muitakin instrumentteja. Erilaisten sijoitusinstrumenttien ymmärtäminen on tärkeää, jotta niiden erityispiirteet voidaan ottaa huomioon oikeaa omaisuuslaji käsittelyä mietittäessä. Luvun 3 alaluvuissa

aluksi tutkitaan sijoitusinstrumentin teoriaa yleisellä tasolla ja seuraavaksi edetään sen kirjanpidolliseen käsittelyyn.

Luvussa 4 kuvataan tutkimusaineistoa ja perustellaan käsiteltävän aineiston valinta ja mistä se on löydetty. Luvussa analysoidaan tutkimusmenettely tapoja ja miten aiheeseen on lähetty perehtymään. Sekä analysoidaan tutkimusosuudesta saatuja tutkimustuloksia ja -kysymyksiä.

Lopuksi luvussa 5 tehdään yhteenveto tuloksista. Luvun tarkoituksena on koota yhteenvedot tuloksista suhteessa tutkimuskysymyksiin ja saada tulokset helposti ymmärrettävään ja tiiviiseen pakettiin. Luvun 5 lopussa tarkastellaan koko opinnäytetyön luotettavuutta ja prosessia läpi. Osio pitää sisällään myös itsearviointia ja reflektointia, sekä pohditaan aiheen jatkokehitys mahdollisuuksista.

2 Sijoitusten omaisuuslajit

Tässä luvussa paneudutaan tarkemmin osakeyhtiöiden sijoitusten neljään mahdolliseen omaisuuslajiin, jotka ovat elinkeinoverolain (EVL) 9–12 §:ssä määritelty muu omaisuus, käyttöomaisuus, rahoitusomaisuus ja vaihto-omaisuus. (Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360 9–12 §). Ensiksi avataan johdannonomaisesti kunkin omaisuuslajin perusteita yleisellä tasolla, ja seuraavaksi siirryn käsittelemään syvällisemmin kunkin omaisuuslajin kirjanpidollisia toimia. Kustakin omaisuuslajista nostetaan esiin erityspiirteitä ja poikkeustapauksia, jotka eroavat pääsäännöstä. Jokaisesta omaisuuslajista käsitellään myös osakeyhtiöiden elinkeinoverotuksellista puolta, ja tässä on hyödynnetty verohallinnon julkaisemia ohjeita, sekä itse elinkeinoverolakia. Lopuksi tutkitaan miten, tulolähdejaon uudistuminen käytännössä vaikutti sijoitusten omaisuuslaji käsittelyyn. Omaisuuslajien käsittely pohjautuu oikeuskirjallisuuteen, suomen kirjanpitolakiin, sekä taloushallintoalan ammattilaisten tekemään materiaaliin.

Sijoitukset voidaan jakaa taseessa kahteen pääryhmään, joko pysyviin vastaaviin tai vaihtuviin vastaaviin. Pysyvissä vastaavissa sijoitukset voivat kuulua joko ryhmään muut osakkeet ja osuudet tai käyttöomaisuus. Vaihtuvissa vastaavissa sijoitukset voivat taas kuulua joko vaihto-omaisuuteen tai rahoitusomaisuuteen. Sijoituksen käyttötarkoitus ja pitoaika yleensä ratkaisee sen, miten se tulisi käsitellä kirjanpidossa. (Nieminen 2021.)

Ensimmäinen asia, mitä kirjanpitäjän tulisi tehdä, kun hänellä tulee vastaan sijoituksia kirjanpidossa, on selvittää sijoituksen käyttötarkoitus ja sen suunniteltu pitoaika (Nieminen 2021). Koska nämä kaksi kysymystä ratkaisevat suurimmat osan eri sijoitusten kirjanpidollisesta käsittelystä. Siksi tässä kappaleessa on keskitytty sijoitusten omaisuuslajien teoriaan, jotta lukija saisi paremman ymmärryksen, mitä mahdollisia omaisuuslajeja on, sekä minkä tyyppiset sijoitukset kuuluvat mihinkin omaisuuslajiin.

2.1 Pysyvät vastaavat

Pysyviin vastaaviin kuuluvat kaikki sijoitukset, joiden on suunniteltu tuottaa tulosta useana eri tilikautena. Sijoitukset kirjataan taseessa erään muut osakkeet ja osuudet, elleivät ne ole osuuksia tai saamia samasta konsernista. (Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336 4:3 §.)

Taseeseen kirjataan sijoituksen hankintameno, sekä mahdollinen välityspalkkiot, joka voi olla joko kiinteä tai prosentuaalinen osuus arvopaperin hankintamenosta. Jos sijoitus on tehty pörssin ulkopuolella, siitä maksetaan myös varainsiirtovero, joka kirjataan osaksi sijoituksen hankintamenoa taseeseen. (Tikka ym. 2014, 74.)

Sijoitusten, jotka kuuluvat pysyviin vastaaviin saadut myyntivoitot tai -tappiot kirjataan tuloslaskelmaan rahoitustuottojen ja -kuluja ryhmään. Tämä on päätili, jonne kirjataan muut elinkeinotoiminnan tulot, jotka eivät kuulu yrityksen liikevaihtoon. (Alhola 2022.)

2.1.1 Muut osakkeet ja osuudet

Jos sijoituksen odotetaan tuottavan tuloa yli 12 kuukauden ajan, eli useampana tilikautena, se esitetään pysyvien vastaavien ryhmässä sijoitukset. Esimerkiksi elinkeinotoimintaa harjoittavan osakeyhtiön kassaylijäämien seurauksena saadut varat ovat päätetty sijoittaa pitkäksi ajaksi pörssi-osakkeisiin, kirjataan ne pysyvien vastaavien erään muut osakkeet ja osuudet. (KPL 4:3 §.)

Pysyviin vastaaviin kuuluvien sijoitusten myyntitappiot ja -voitot kirjataan tuloslaskelmassa rahoituskuluja ja -tuottoja ryhmään. Kirjanpitolautakunnan esittämän lausunnon (1735/2004) mukaan näiden kirjaaminen liiketoiminnan muihin kuluihin tai liiketoiminnan muihin tuottoihin ei ole hyvän kirjanpitotavan mukaista. (Kirjanpitolautakunta 1735/2004.)

Käyvän arvon periaatteella arvonnousun ja -alentumisen kirjaaminen voidaan tehdä, kunhan edellytykset täyttyvät. Edellytyksenä on, että arvopaperi ei ole KPL 5:2 a §:n tarkoitettu rahoitusväline ja sen todennäköinen luovutushinta on hankintamenoa suurempi tilinpäätöspäivänä. Silloin siitä saa tehdä arvonkorotuksen. Tämä arvonkorotus kirjataan arvopapereiden lisäykseksi ja vastakirjaus on taseen vastattavaa puolella, oman pääoman erässä arvonkorotusrahasto. Näin myös realisoitumaton alentuminen on vähennyskelpoista ja realisoitumaton nousu on veronalaista. Vaikka tämä olisi mahdollista mikro- ja pk-yrityksillä, ei käyvän arvon periaate ole suositeltavaa, koska johdonmukaisuus periaatteen mukaan, jos tämä on kerran valittu yritykselle, siitä ei myöskään pääse eroon. Huomiona sen verran, että KPL 5:17§:n arvonkorotuksella ei taas ole vaikutusta verotukseen. (Alhola 2022.)

Esimerkiksi kuvassa 1 esitetään osakeyhtiö, jolla on muuta elinkeinotoimintaa kuin sijoitustoimintaa ja päättää ostaa 50 000 eurolla useaksi vuodeksi pidettäviksi tarkoitettuja pörssiosakkeita. Ne kirjataan pysyvien vastaavien muu omaisuus tilille. Sitten kahden vuoden kuluttua osakkeet myydään 70 000 eurolla ja 20 000 euron voitto kirjataan rahoitustuotot tilille.

Pankki		Muut osakkeet ja osuudet		Rahoitustuotto	
70 000	50 000	50 000	50 000		20 000

Kuva 1. Tiliristikossa kirjaukset osakeyhtiön pitkäaikaisen sijoituksen hankinnasta ja sen myynnistä myöhemmin voitolla.

2.1.2 Muut osakkeet ja osuudet verotus

Tulolähdejaon uusiminen toi vuonna 2020 uuden muut osakkeet ja osuudet omaisuuslajin. Jolla on tarkoitettu liittää elinkeinotoimintaa harjoittavien osakeyhtiöiden muu omaisuus elinkeinotoiminnan alle, kuten esimerkiksi pitkäaikaiset sijoitukset. Tähän omaisuuslajin kuuluvat kaikki sijoitukset, jotka eivät ole luettavissa elinkeinotoiminnan käyttö-, rahoitus- tai vaihto-omaisuuteen. (EVL 12a §.)

Sijoitukset ovat pääsääntöisesti aina hankintahinnoin taseessa, koska niistä ei tehdä säännönmukaisia poistoja. Näin ollen realisoitumattomia arvonnousuja tai -alentumisia ei kirjata ja ne eivät myöskään vaikuta verotukseen. (Alhola 2022.)

Pakollinen alaskirjaus on kuitenkin tehtävä, jos sijoitusomaisuuden arvopaperi on pysyvästi hankintamenoa pienempi esimerkiksi konkurssi tapauksessa. Näin arvonalennus tulee myös kuluksi verotuksessa. Jos arvonaleneminen osoittautuukin aiheettomaksi, tulee siitä kirjata arvonalentumisen peruminen. (Alhola 2022.)

Pysyvien vastaavien muuhun omaisuuteen liittyvät tulot ja menot kuuluvat EVL:n tulolähteeseen, joten niihin sovelletaan EVL:n yleisiä säännöksiä. Muuhun omaisuuteen kuuluvien omistuksien luovutustappiot ovat verotuksessa vähennyskelpoisia vain muuhun omaisuuteen kuuluvien omistuksien luovutusvoitoista kuluvana verovuonna ja sitä seuraavana viitenä verovuotena. (EVL 8a §.)

2.1.3 Käyttöomaisuus

Käyttöomaisuutta ovat elinkeinotoiminnassa pysyvään käyttöön tarkoitetut maa-alueet, arvopaperit, rakennukset, koneet, kalustot ja muut esineet, patentit ja muut erikseen luovutettavissa olevat aineettomat oikeudet sekä soran- ja hiekanottoaikat, kaivokset, kivilouhokset, turvesuot ja muut sellaiset hyödykkeet. Maa-alue, arvopaperit ja muut sellaiset hyödykkeet ovat kulumatonta käyttöomaisuutta. (EVL 12 §.)

Hallituksen esityksessä HE 92/2004 on edellä mainitun yleisperustelun lisäksi todettu, että elinkeinotoiminnassa kaikki hyödykkeet, jotka ovat suunniteltu yrityksen pysyvään käyttöön, ovat käyttöomaisuutta. Esimerkkeinä on annettu tyypillisesti tytäryhtiöiden osakkeet ja omistusyhteisyrityksien osakkeet. Sekä monia strategisia osakeomistuksia voidaan pitää käyttöomaisuusosakkeina ja tästä esimerkkeinä on annettu samalla alalla toimivat tai lähialalla toimivien yhtiöiden osakkeet. Eli tyypillisiä piirteitä käyttöomaisuusosakkeille on, että ne ovat hankittu pitkäaikaiseen omistukseen ja tarkoitus niiden omistamiselle on ensisijaisesti muut tarkoitusperät kuin osinkotuotot tai arvonnousut lyhyellä aikavälillä. (HE 92/2004 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi.)

Tunnusomaiseksi käyttöomaisuusosakkeiksi voitaisiin tulkita esimerkiksi markkinointi- ja myyntiyhtiöiden sekä erilaisten tuotanto- ja alihankintayhtiöiden osakkeet, joiden toiminta on linkitetty osaksi omistajayhtiön omaa elinkeinotoimintaa. Pelkästään elinkeinotoimintaa harjoittavan osakkeiden omistaminen ja hallitseminen ei tulkita kelvolliseksi elinkeinotoiminnaksi. Eli tyypilliset ainoastaan sijoituksia omistavat holdingyhtiöt, jolla ei ole muuta elinkeinotoimintaa, ei voi omistaa elinkeinotoiminnan käyttöomaisuusosakkeita. Osakeomistuksen määrällinen osuus tai omistettujen osakeyhtiöiden lukumäärä ei ainoastaan voi ratkaista sijoittajan taseen omaisuuslajia. Pysyvien vastaavien muuhun omaisuuteen voi siis kuulua tytäryhtiöiden osakkeita käyttöomaisuuden sijaan, jos omistajalla ei ole elinkeinotoiminnallista yhteyttä omistukseen. (Verohallinto 2021b.)

Pelkästään hallinnollisia-, talous- tai erilaisia konsulttipalveluiden tekemistä saman konsernin yhtiölle ei ole yleisperiaatteen mukaan pidetty riittävänä toiminnallisena yhteytenä. Edellä mainitut palvelut voidaan kuitenkin ottaa huomioon yhtenä tekijänä mietittäessä kokonaisarvioita käyttöomaisuuteen kuuluvuudesta. Oleellisesti kokonaisarviointiin vaikuttaa tuotetaanko kyseisiä palveluja mahdollisesti myös muiden kuin osakeyhtiön osakastyöntekijöiden toimesta. (Verohallinto 2021b.)

Korkein hallinto-oikeus on ottanut kantaa ratkaisussaan KHO 2017:44 käyttöomaisuuden ja vaihto-omaisuuden rajavetoon. Kyseisessä tapauksessa tuulivoimaa kehittänyt A Oy omisti ja oli perustanut kahdeksan hankekehitysyhtiötä. A Oy:n johtohenkilöt olivat osallisina tytäryhtiöiden hallituksessa. Näistä kahdeksasta se oli myynyt kaksi ja katsonut EVL 6 b 1§:n 1 kohdan mukaan verovapaaksi käyttöomaisuusosakkeiden luovutukseksi, koska yhtiö oli omistanut näitä tytäryhtiöitä pidemmän ajan. A Oy päätti myydä nämä kaksi tytäryhtiötä, koska niiden liiketoimintaympäristö oli muuttunut odottamattomasti. Koska A Oy:n tarkoituksena oli myydä, eikä pitää pysyvässä käytössä nämä tytäryhtiöt korkein hallinto-oikeus näki, että nämä kuuluvat vaihto-omaisuuteen, eikä käyttöomaisuuteen. Tämän takia luovutusvoitto oli veronalaista. (KHO 2017:44.)

2.1.4 Käyttöomaisuuden verotus

Pysyvien vastaavien omistukset ovat pääsääntöisesti hankintahinnoin taseessa ja verotettava tulos tai -tappio syntyy vasta, kun sijoitukset luovutetaan, eli ne realisoituvat. Koska pääsäännön mukaan arvonnousua ei kirjata, ei realisoitumaton arvonnousu ole veronalaista. (Alhola 2022.)

Pysyvien vastaavien käyttöomaisuuteen kuuluvaan sijoituksen arvonalentuminen pitää kirjata, jos sen arvo on pysyvästi hankintamenoa pienempi. Sijoitusten arvonalentuminen käsitellään tuloslaskelmassa rahoituskulujen ryhmässä. (KILA 1942/2015).

Luovutusvoitot ovat pääsääntöisesti omaisuuslajista riippumatta veronalaista tuloa. Paitsi jos tietyt ehdot täyttyvät, voivat osakeyhtiöt myydä verovapaasti. Nämä ehdot ovat: Osakkeet kuuluvat EVL:n käyttöomaisuuteen, osakkeet on omistettu yhtäjaksoisesti vähintään yhden vuoden ajan ja

omistusosuus on osakkeista vähintään 10 %. Verovapauden ulkopuolelle jää vaihto-, sijoitus-, rahoitus ja muuhun omaisuuteen kuuluvat osakkeet, sekä kiinteistö- ja asunto-osakkeet. Pääomasi-
joitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tai osuuskunnan, säästöpankin ja keskinäisen vakuutusyh-
tiön omistamat osakkeet jäävät myös verovapauden ulkopuolelle. (EVL 6b §.)

2.2 Vaihtuvat vastaavat

KPL 4:3 §:n mukaan ”taseen vastaavien erät jaetaan pysyviin ja vaihtuviin käyttötarkoituksensa pe-
rusteella. Pysyviä ovat erät, jotka on tarkoitettu tuottamaan tuloa jatkuvasti useana tilikautena.
Muut vastaavien erät ovat vaihtuvia”.

Vaihtuvat vastaavat on ihan puhtaasti kirjanpidollinen käsite ja se eroaa pysyvistä vastaavista sillä,
että sijoitusten vaikutusaika on hyvin lyhyt ja niiden ei ole tarkoitettu tuottamaan tuloa useana eri
tilikautena. Vaihtuvat vastaavat jakautuvat rahoitusomaisuuteen ja vaihto-omaisuuteen. (Alhola
2022.)

Tässä luvussa käsitellään vaihtuvien vastaavien kahta omaisuuslajia, joissa sijoituksia voidaan kä-
sitellä, eli vaihto-omaisuutta ja rahoitusomaisuutta. Apuna omaisuuslajien pääpiirteiden tulkitsemi-
seen on käytetty kirjanpitolautakunnan lausuntoja ja korkeimman hallinto-oikeuden tapauksia,
joissa on käsitelty omaisuuslajien rajavetoja.

2.2.1 Vaihto-omaisuus

EVL 10 §:n mukaan ”vaihto-omaisuutta ovat elinkeinotoiminnassa sellaisinaan tai jalostettuina luo-
vutettaviksi tarkoitetut kauppatavarat, raaka-aineet, puolivalmisteet ja muut hyödykkeet sekä elin-
keinotoiminnassa kulutettaviksi tarkoitetut poltto- ja voiteluaineet ja muut tarvikkeet”.

KPL 4:4:2 §:n mukaan ”vaihto-omaisuutta ovat sellaisinaan tai jalostettuina luovutettaviksi tai kulu-
tettaviksi tarkoitetut hyödykkeet”. Eli kirjanpitolain- ja verolainsäädäntö ovat hyvin saman tyyppisiä
vaihto-omaisuuden määrittelyssä ja näiden kahden välillä ei ole merkityksellistä ristiriitaa (Anders-
son & Penttilä 2014, 345–346).

Vaihto-omaisuus eriä osakeyhtiön taseessa ovat aineet ja tarvikkeet, keskeneräiset tuotteet, valmiit
tuotteet ja tavarat, muu vaihto-omaisuus, sekä ennakkomaksut. Muuhun vaihto-omaisuuteen erään
sisällytetään kaikki hyödykkeet, jotka eivät kuulu mihinkään muuhun edellä mainituista eristä (Al-
hola 2022). Kirjanpitolautakunnan antaman lausunnon mukaan myytäväksi hankitut arvopaperit ja
kiinteistöt kuuluvat muuhun vaihto-omaisuuteen (KILA 1054/1989). Arvopaperikauppaa tekevän
yrityksen varastoon näin ollen voi kuulua mm. myytäväksi hankittuja arvopapereita ja muita

sijoituksia. Kirjanpitolautakunnan antaman ohjeen mukaan tosiasiallinen toiminta ratkaisee sen, kuuluuko sijoitus vaihto-omaisuuteen, eikä se mitä kaupparekisterin toimialaksi on laitettu. (Alhola 2022.)

Eli yritys käy kauppaa liiketoiminnan muodossa vaihto-omaisuuden hyödykkeillä. Tässä on hyvä huomioida se, että vaikka yritys sisällyttäisi toimialaansa arvopaperikaupan tai kiinteistökaupan, ei tee se yrityksen arvopaperikaupasta tai sijoituskaupasta vaihto-omaisuutta, ellei niihin sitten liity tosiasiallista myyntitoimintaa, joka olisi liiketoiminta muodossa. (Alhola 2022.)

Esimerkiksi tästä korkein hallinto-oikeus on antanut ratkaisun 2003 T 941, missä osakeyhtiö, jonka toimialaan kuului arvopaperikauppa, mutta pääasiallisesti harjoitti tervanvälitystä ja grillihiilen myyntiä. Osakeyhtiön ensimmäinen tilikausi oli vuonna 1998 ja se oli tappiollinen. Yrityksen toinenkin vuosi olisi ollut tappiollinen, mutta osakasomistaja lainasi korotta melkein miljoona markkaa ja sijoitti nämä yhdellä kaupalla Nokia Oyj:n osakkeisiin ja kuukausi myöhemmin luovutti nämä osakkeet 75 859 markan voitolla. Tämä oli ainut kauppa koko vuonna. Seuraavana tilikautena sijoituksia oli tehty kuusi kappaletta yhteensä noin 1 150 000 markkaa ja myyty noin 550 000 markan arvosta. Korkein hallinto-oikeus oli todennut, että yksi kauppa ja myynti tilikauden aikana, ei riittänyt tarpeelliseksi syyksi, että sijoitustoiminta olisi osakeyhtiön EVL 1 §:n mukaista elinkeinotoimintaa. (KHO 2003 T 941.)

Korkein hallinto-oikeus on todennut 1995 T 2805 ratkaisussaan, missä Osuuspankkien Keskuspankki Oy:llä oli A-sarjan osakkeita ja K-sarjan osakkeita muutoksen jälkeen. A-sarjan osakkeilla pystyttiin käymään kauppaa pörssissä ja K-sarjan osakkeilla pelkästään Osuuspankkien välillä. Osuuspankki X oli ostanut pörssistä A-sarjan osakkeita useilla kaupoilla. Osuuspankki X:llä nämä A-sarjan osakkeet olivat käyttöomaisuudessa ja pankkitarkastuksessa oli annettu ohje, missä A-sarjan osakkeet pitäisi merkitä joko vaihto- tai sijoitusomaisuuteen. Korkein hallinto-oikeus oli todennut, että Osuuspankki X:n kohdalla, että koska A-sarjan osakkeilla oli tarkoitus tehdä kauppaa ja niiden luonne huomioon ottaen, ne tulisi merkitä vaihto-omaisuuteen. (KHO 1995 T 2805.) Eli olennainen pääpiirre vaihto-omaisuus osakkeille on, että niillä on tarkoitus tehdä kauppaa.

Vaihto-omaisuuteen kuuluvan sijoituksen hankintameno määräytyy yleisperiaatteen mukaan, jota säädetään KPL 4:5 §:ssä. Tämän säädöksen mukaan hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet välittömät menot luetaan sen hankintamenoiksi. (KPL 4:5 §.)

Jollei muuta yritys muuta näytä, saman lajiset hyödykkeet ja sijoitukset, jotka kuuluvat vaihto-omaisuuteen määritetään olettaen, että ne luovutetaan siinä järjestyksessä kuin ne on hankittu, eli FIFO periaatteen (First in First out) mukaan. KPL sallii myös muiden luovutus periaatteiden käytön,

mutta siitä pitää olla maininta tilinpäätöksen liitetiedoissa, jos oletuksesta päätetään poiketa. (Alhola 2022.)

Vaihto-omaisuuteen kuuluvista arvopaperikauppaa varten hankituista sijoituksista, saaduista vastikkeista, kuten luovutushinnat, osingot, korkotuotot ja yms. ovat varsinaisen toiminnan tuottoja ja ne kuuluvat yrityksen liikevaihtoon. (KILA 903/1987). Liikevaihtoon merkitään myös myytyjen sijoitusten koko myyntihinta, koska pelkän myyntivoiton kirjaaminen ei ole hyvän kirjanpitotavan mukaista. Rahoitustuotot esitetään osakeyhtiön tilinpäätöksessä ryhmässä rahoitustuotot ja -kulut. Rahoitusomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden luovutusvoitto esitetään rahoitustuotoissa. (Alhola 2022.)

Tilinpäätöksessä vaihto-omaisuuden sijoitusten arvostaminen on lähtökohtaisesti alkuperäisen hankintamenon mukaan, mutta tässä pitää ottaa huomioon myös alimman arvon periaate. Eli jos tilinpäätöspäivän markkinahinta on alhaisempi, kuin alkuperäinen hankintameno, pitää tehdä pakollinen alaskirjaus. Sekä KPL, että EVL noudattavat alimman arvon periaatetta. Tässä vaihtuvat vastaavat eroavat pysyvistä vastaavista. (Alhola 2022.)

Vaihto-omaisuudessa realisoitumatonta arvonnousua ei kirjata. Se on kyllä mahdollista arvostaa markkina-arvon mukaan, jos yritys tahtoo näin tehdä KPL 5:2a §:n nojalla ja KILA:n antaman lausunnon 201/1961 mukaan. Jos yritys soveltaa mikroyritysasetausta se ei saa näin tehdä. (KILA 201/1961.)

Arvopaperikauppiaan vaihto-omaisuuden esittäminen tuloslaskelmassa menee niin, että tuotot kirjataan liikevaihtoon ja hankintamenot ovat ostoja eli varastossa. Arvopaperivaraston muutokset kirjataan varaston muutoksen kautta. (Alhola 2022.)

Vaihtuvien vastaavien vaihto-omaisuuteen kirjataan kaikki sijoitukset, joilla on tarkoitus tehdä jatkuvaa kaupankäyntiä. Tässä tapauksessa kaikki ostot kirjataan arvopapereiden ostoihin kuluksi tuloslaskelmalle ja varaston muutoksen kautta vaihto-omaisuuteen. Myynnit kirjataan tuloslaskelmalle liikevaihtoon arvopapereiden myyntiin ja poistetaan varaston muutoksen kautta vaihto-omaisuudesta. Näin ollen myös mahdolliset sijoituksiin liittyvät korot ja osingot kirjataan liikevaihtoon. (Alhola 2022). Tilinpäätöksessä vaihto-omaisuuden varaston arvo arvostetaan oletuksena FIFO-periaatteella, sekä käyttäen varovaisuusperiaatetta alimman arvon mukaan arvopaperikohtaisesti, eli joko hankintahintaan tai sitä alempaan markkina-arvoon. (Nieminen 2021).

Esimerkiksi kuvassa 2 esitetään elinkeinotoimintana aktiivista arvopaperikauppaa harjoittava osakeyhtiö, joka ostaa 10 000 eurolla pörssiosakkeita. Ensiksi hankintahinta kirjataan arvopapereiden ostoihin tuloslaskelmalle ja sen jälkeen varaston muutoksen kautta taseen vaihto-omaisuuteen.

Pankki	Ostot - arvopaperit	Varaston muutos	Vaihto-omaisuus
10 000	10 000	10 000	10 000

Kuva 2. Tiliristikossa kirjaukset osakeyhtiön vaihto-omaisuus osakkeen osto ja varaston muutoksen kautta vienti vaihto-omaisuuteen

2.2.2 Vaihto-omaisuuden verotus

Vaihtuvien vastaavien vaihto-omaisuuteen kuuluvan sijoituksen hankintameno muodostuu itse hankintahinnasta ja muista välittömistä menoista (Alhola 2022). Hankintameno tulee osakeyhtiön kuluksi vasta sinä vuonna, kun se on luovutettu eli myyty tai menetetty esimerkiksi konkurssitapauksessa (EVL 28 §).

Kuten aikaisemmin on mainittu, KPL sallii vaihtuvien vastaavien tilinpäätöspäivän varaston arvostuksen melkein millä tahansa menettelyllä, mutta EVL menee 14 §:n mainitun FIFO periaatteen mukaan. Molemmat KPL ja EVL noudattavat varovaisuusperiaatetta ja tilinpäätöspäivän arvostus menee alimman arvon mukaan. Jos tapahtuu arvonalentuminen, siltä ei edellytetä olennaisuutta tai pysyvyyttä. Arvonalentumiset pitää huomioida vaihto-omaisuuden varastossa arvopapereittain. (Alhola 2022.)

Osingot ja korkotuotot sijoituksista, jotka kuuluvat vaihto-omaisuuteen, käsitellään osakeyhtiön kirjanpidossa liikevaihdossa, mutta veroilmoituksella ne tulee siirtää rahoitustuottoihin ja liikevaihdosta pitää vähentää saman verran, että ne eivät tule sinne kahteen kertaan. (Alhola 2022.)

2.2.3 Rahoitusomaisuus

Arvopaperit kuuluvat rahoitusomaisuuteen, kun niiden suunniteltu omistusaika on lähtökohtaisesti enintään yksi tilikausi (KPL 4:3 §). Rahoitusomaisuuden arvopaperit esitetään taseessa rahoitusarvopaperit ja ne jaetaan ryhmiin:

- osuudet saman konsernin yrityksissä
- muut osakkeet ja osuudet
- muut arvopaperit. (KPL 5:2 §).

Rahoitusomaisuuden kohtaan muut arvopaperit kuuluvat sellaiset lyhytaikaiset arvopaperiomistukset, jotka eivät ole muiden yritysten tai saman konsernin osakkeita tai osuuksia. Eli muut arvopaperit erään kuuluvat lyhytaikaiset, enintään vuodeksi tehdyt muun pääoman ehtoiset osuudet. Esimerkiksi tällaisia ovat lyhytaikaiset sijoitukset joukkovelkakirjalainoihin. (Alhola 2022.)

Rahoitusomaisuuden arvopaperit ja muut sellaiset varat arvostetaan alimman arvon periaatteen mukaan taseeseen, joko hankintahinnoin tai jos niiden tilinpäätöspäivän käypä arvo on alempi. (KPL 5:2:1 §). Sekä tässä pitää huomioida, että arvonalentuminen pitää tehdä arvopaperikohtaisesti erillisarvostuksen periaatteen mukaan. (KPL 3:3:1 §.)

Kuten alla esitettyssä kuvassa 3 on kuvattu rahoitusomaisuuden tuotot ja kulut kirjataan rahoitustuottojen ja -kulujen ryhmään: muut korko- ja rahoitustuotot / kulut. Rahoitustuottoja ovat arvopapereista saadut osingot, kuten myös juoksevat kulut ja myyntivoitot. (KILA 1735/2004.)

Pankki	Rahoitusarvopaperit	Rahoitutuotto
2 000	10 000	2 000
10 000	10 000	

Kuva 3. Tiliristikossa kirjaukset rahoitusomaisuuteen kuuluvan arvopaperin ostosta ja myöhemmin osingon saanti

Kaikki muut paitsi mikroyrityssäännöksiä noudattavat voi KPL 5:2a§:n mukaan soveltaa käyvän arvon periaatetta rahoitusvälineissä, eli ne voidaan arvostaa korkeampaan arvoon, kuin hankinta-arvo ja tällöin arvon muutokset merkitään, joko tuotoksi tai kuluksi. (KPL 5:2a §.)

Yritys on tehnyt sijoituksia tai hankkinut osakkeita, joiden alkuperäinen tarkoitus on olla väliaikainen ja käyttötarkoitus on ollut rahoittaa tulevaisuuden investointeja tai seuraavan tilikauden tappioita. Näiden tietojen pohjalta voidaan sijoitus kirjata rahoitusomaisuuteen, mutta jos ajan kuluessa sijoitusten käyttötarkoitus on muuttunut ja ne ovat jääneet pidemmäksi aikaa, sekä pysyvästi kirjanpitovelvolliselle, ne on vaihdettava rahoitusomaisuudesta pitkäaikaisiin sijoituksiin. (KILA 1054/1989.)

Oikeuskäytännössä ei aikaisemmin ole ollut tarkkaa määritelmää kuinka kauan lyhytaikainen tai tilapäinen sijoitus voi olla rahoitusomaisuudessa. Mutta korkein hallinto-oikeus on ottanut asiaan kantaa ratkaisussaan KHO 2013:69, siinä päätoimisesti maansiirtoa harjoittavan osakeyhtiön elinkeinotoiminnasta saadut varat oli sijoitettu sijoitusrahastoihin. Yhtiö oli tehnyt nämä sijoitukset tarkoituksena käyttää ne investointeihin tai huonompien aikojen puskurina. Joihin tarkoituksiin näitä myytyjä sijoituksia oli myöhemmin käytetty. Omistusajat näillä sijoituksilla oli vaihdellut noin vuodesta kolmeen vuoteen. Korkein hallinto-oikeus totesi, että sijoitukset kuuluivat osakeyhtiön rahoitusomaisuuteen ja näin sai oikeuden vähentää myynnistä syntyneet tappiot elinkeinotoiminnan verotuksessa. (KHO 2013:69.)

Korkein hallinto-oikeus näin kumosi hallinto-oikeuden antaman ratkaisun tapauksen rahoitusomaisuuteen kuulumattomuudesta, jonka päätös perustui sijoitusten yhden vuoden ylittymiseen. Korkein hallinto-oikeus totesi, että alle kolmen vuoden sijoitukset ovat lyhytaikaisia ja sijoituksilla oli käyty kauppaa, joista saatuja myyntituloja oli käytetty yrityksen kuluihin tappiollisina vuosina. Näiden asioiden pohjalta perusteltiin sijoitusten likvidiyyttä ja tämä määritteli rahoitusomaisuuteen kuulumattomuuden, vaikka sijoitukset olivat yli vuoden mittaisia. (KHO 2013:69.)

On hyvä huomioida tästä korkeimman hallinto-oikeuden tapauksesta, se että sijoituksen yhden vuoden kesto ei kannata pitää pääehtona rahoitusomaisuuteen kuulumattomuutena, vaan enemmänkin mihin tätä sijoitusta käytetään ja onko varat tätä sijoitusta varten hankittu osakeyhtiön elinkeinotoiminnasta.

Rahoitusomaisuudessa olevat arvopaperit kirjataan hankintamenuun tai jos niiden markkina-arvo on pienempi, niin tähän alempaan määrään. (KPL 5:2 §.) Arvonalentuminen tulee ottaa huomioon arvopaperikohtaisesti (KPL 3:3 §.) Tuotot ja kulut kirjataan rahoitustuottojen ja -kulujen ryhmään tuloslaskelmassa kuten kuvassa 4 on esitetty. Tuottoja ovat niin myyntivoitot arvopapereista, sekä osingot ja korot. Kuluja taas syntyy sijoitusten myyntitappiosta. (Alhola 2022.)

Pankki		Rahoitusarvopaperit		Rahoituskulu	
8 000	10 000	10 000	10 000	2 000	

Kuva 4. Tiliristikossa kirjaukset rahoitusomaisuuteen kuuluvan arvopaperin ostosta ja myöhemmin myynti tappiollisena

2.2.4 Rahoitusomaisuuden verotus

Rahoitusomaisuuden käsite on määritelty EVL 9 §:n mukaan ”rahoitusomaisuutta ovat rahat, saamiset ja muut rahoitusvarat”. EVL ja KPL eivät poikkea merkityksellisesti toisistaan rahoitusomaisuuden määritelmässä (Alhola 2022).

Voitot, jotka ovat tulleet vaihtuvien vastaavien rahoitusomaisuuteen kuuluvista sijoituksista ovat veronalaista tuloa (EVL 5:5 §). Sijoitusten veronalaiset tulot syntyvät, kun myyntihinta on suurempi kuin hankintahinta. Luovutustappiot taas ovat rahoitusomaisuuteen kuuluvista sijoituksista kokonaisuudessaan vähennyskelpoista osakeyhtiön elinkeinotuloksessa. Rahoitusomaisuuden sijoituksista saadut osingot ja korkotuotot kirjataan EVL:n yleisperiaatteen mukaan ja ne ovat veronalaista tuloa. (Alhola 2022.)

Vaikka kirjanpidossa pitäisi tehdä arvonalennuskirjaus KPL 5:2 §:n mukaan, sitä ei verotuksessa hyväksytä, koska se ei ole lopullinen. Eli vasta lopulliset arvonalentumiset, kuten sijoituksen myyntitilanteessa, tulevat ne hyväksyttäväksi osakeyhtiön verotuksessa. (EVL 7 § ja 17 §.) Mutta jos kyseessä on rahoitusväline, johon sovelletaan KPL 5:2a §:n käyvän arvon periaatetta, hyväksytään alaskirjaus myös verotuksessa ja sekä arvonnousu on veronalaista tuloa, vaikka se ei olisi vielä realisoitunut. Tässä on tärkeää huomioida se, että jos osakeyhtiölle tämä tapa on kerran valittu, ei siitä pääse enää eroon. Siksi tämä tapa ei ole suositeltavaa. (Alhola 2022.)

2.3 Lakimuutos tulolähdejaon poistumiseen

Tulolähdejako poistui osakeyhtiöiltä vuonna 2020. Näin ollen perinteinen elinkeinoverolain (EVL) ja tuloverolain 30.12.1992/1535 (TVL) tulolähdejako poistui. Etenkin arvopapereissa ja sijoituksissa tulkinnat siirtyivät tulolähdejaon sijasta omaisuuslaji tulkinnaksi. Lakimuutos ei vaikuttanut osakeyhtiöiden nettovarallisuuslaskentaan, koska ennenkin laskettiin mukaa kaikkien tulolähteiden varat. Eli nettovarallisuuslaskenta on tältä osin pysynyt samana. (Alhola 2022.)

Tulolähdejaon poistumisen jälkeen osakeyhtiöillä ei ole jatkossa TVL-tuloa, mutta elinkeinoverolainiin on lisätty uusi muun omaisuuden omaisuuslaji, jota tässä opinnäytetyössä käsitelty luvussa 2.1.1. muut osakkeet ja osuudet. Lähtökohtana lakimuutoksen jälkeen on, että aikaisemmin TVL-tulolähteeseen kuuluneet sijoitukset kuuluvat edellä mainittuun EVL-tulolähteen muun omaisuuden omaisuuslajiin. (Nieminen 2021.)

Muutoksen mukana tullut muun omaisuuden omaisuuslaji katsottiin tarpeelliseksi säätää, jotta voitaisiin estää eräät perusteettomat veroetuudet. Hallituksen esityksessä todetaan, että ilman tätä uutta omaisuuslajia, monet osakesijoitukset olisi luettava käyttöomaisuuteen, myös silloin kuin ne eivät kuuluisivat sinne oikea oppisesti, eli omistuksessa olevat osakkeet eivät liittyisi osakeyhtiön varsinaiseen liiketoimintaan. Tällä tavalla osakesijoitukset, jotka ovat tehty osakeyhtiöin kautta tulisivat käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoiton verovapauden piiriin. Käytännössä monet holdingyhtiöt, joiden kautta perheomisteiset yhtiöiden osakeomistukset ovat tyypillisesti järjestetty, voisivat luovuttaa kyseiset osakkeet verovapaasti. Näin syntyisi ristiriita käyttöomaisuusosakkeita koskevien säännöksiin, joka koskee verovapaata luovutusta. (HE 257/2018 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain, tuloverolain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.)

Elinkeinoverolaissa ei täsmennetä tarkasti elinkeinotoiminnan yhteyttä muuhun toimintaan tai elinkeinotoiminnan pääpiirteitä, mutta oikeuskäytännön perusteella elinkeinotoiminta voidaan määrittellä. Yleisimpiä pääpiirteitä ovat: toiminnan aktiivisuus, voiton tavoittelu, lakkaamattomuus ja

suunnitelmallisuus, sekä kaupankäynnin taloudellinen riski. Näiden pääpiirteiden perusteella sitten arvioidaan toiminnan kokonaisuutta. (Verohallinto 2022b.)

Vuoden 2020 muutoksen jälkeen osakeyhtiöllä kaikki omaisuus, maataloutta lukuun ottamatta kuuluu EVL-tulonlähteeseen, eikä sillä ole vaikutusta, vaikka elinkeinotoiminnan pääpiirteet eivät täytyisi. Pysyvissä vastaavissa sijoitus kirjataan joko käyttöomaisuuteen tai uutena muutoksena tullessaan muuhun omaisuuteen. Muuhun omaisuuteen kuuluvat kaikki arvopaperit, joita ei käytetä osakeyhtiön tulonhankkimistoiminnassa. Vaihtuvissa vastaavissa taas käsitellään kaikki arvopaperit, joita yritys käyttää sen liiketoiminnan tulonhankkimisessa. Vaihtuvat vastaavat jaotellaan rahoitusomaisuuteen ja vaihto-omaisuuteen. (Alhola 2022.)

3 Sijoitusinstrumentit

Tässä luvussa perehdytään tarkemmin erilaisiin sijoitusinstrumentteihin, joihin yleensä elinkeinotoimintaa harjoittavat osakeyhtiöt sijoittavat. Ensiksi tutkitaan erilaisia sijoitusinstrumentteja yleisellä tasolla ja sitten perehdytään niiden kirjanpidollisiin käytäntöihin, nostaen esiin kunkin sijoitusinstrumentin erityispiirteitä ja poikkeavuuksia pääpiirteistä, sekä mikä niiden vaikutus on kirjanpidollisesti. Tässä luvussa tutkitaan myös yleisimpien sijoitusinstrumenttien verotuksellista käyttäytymistä siltä osin, kuin se on opinnäytetyön kannalta oleellista.

Lähtökohtana kaikkien erilaisten sijoitusinstrumenttien käsittelyyn on se, että pitää tietää mihin tarkoitukseen ne on hankittu ja mikä on niiden odotettu pitoaika. Tämä auttaa ymmärtämään mikä olisi kyseisen sijoituksen oikea omaisuusarvo kirjanpidossa. (Nieminen 2021.) Siksi tässä luvussa on keskitytty erilaisten sijoitusinstrumenttien teoriaan, jotta lukija saisi paremman ymmärryksen mitä nämä käytännössä tarkoittavat. Tärkeää on ymmärtää erilaisten sijoitusinstrumenttien tyypillisiä piirteitä, jotta pystyy paremmin tulkitsemaan niiden kirjanpidollista käsittelyä, sekä miten ne käyttäytyvät yrityksen verotuksessa.

Sijoitusinstrumenttien käsittelyyn on rajattu yleisimmät käteisinstrumentit ja johdannaiset, koska instrumenttien kirjo on niin valtava ja jatkuvasti kasvava, että on lähes mahdotonta huomioida jokaista tähän opinnäytetyöhön. Koska monella instrumentilla on samanlaisia piirteitä, tähän opinnäytetyöhön on valittu sellaisia sijoitusinstrumentteja, jotka ovat suosituimpia ja joiden pääpiirteet, sekä luonteet mukailevat pitkälti samantyyppisiä instrumentteja.

3.1 Arvopaperit

Arvopaperimarkkinalain 2:1 §:n mukaan ”Arvopaperilla tarkoitetaan tässä laissa sellaista arvopapereita, joka on vaihdantakelpoinen ja joka on saatettu tai saatetaan yleiseen liikkeeseen useiden samansisältöisistä oikeuksista annettujen arvopaperien kanssa”.

Yleisesti ottaen arvopaperilla tarkoitetaan monenlaisia dokumentteja, mutta arvopaperi termiä ei käytetä jokaisesta dokumentista, joka tuottaa saajalleen arvoa. Hyvänä esimerkkinä tästä on testamentti, joka voi olla vastaanottajalle tärkeä asiakirja, mutta se ei sovi arvopaperin määritelmään. Arvopapereille on ominaista, että niiden arvo ei ole henkilöön kytketty, jonka hallussa ne ovat, vaan arvopaperit tuottavat samat oikeudet omistajasta riippumatta. Arvopapereista käytetään välillä myös termiä sijoitusinstrumentit. (Suomen juristit oy 2023.)

Osakeyhtiön taseeseen voi kuulua arvopapereita ja ne voidaan esittää, joko pysyvissä vastaavissa tai vaihtuvissa vastaavissa, riippuen niiden käyttötarkoituksesta ja pitoajasta. Pysyvissä vastaavissa niitä on mahdollista käsitellä käyttöomaisuudessa tai muut osakkeet ja osuudet. Vaihtuvissa

vastaavissa niitä voidaan taas käsitellä joko vaihto-omaisuudessa tai rahoitusomaisuudessa. (Alhola 2022.)

Osakeyhtiöillä arvopaperit lukeutuvat verotuksessa aina elinkeinotoiminnan tulonlähteeseen. Sekä on hyvä huomioida, että verohallinnon antamassa ohjeessa todetaan, että varainsiirtoverolain osoittamalla arvopaperilla ei tarkoiteta sijoitusrahasto-osuutta, eikä avoimen tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuutta. (Verohallinto 2022a.) Eli arvopaperin määrittelyä tehtäessä on hyvä pitää oikeudellinen käsittely verotuksellisesta käsittelystä erillään.

3.2 Sijoitusrahastot

Sijoittajat voivat ostaa rahastoista rahasto-osuuksia, ja näitä sijoitettuja varoja rahastojen omistajat tai salkunhoitajat sitten sijoittavat edelleen arvopapereihin, rahaston sijoituspolitiikan mukaisesti. Rahasto-osuuksien myynnissä, rahaston omistaja lunastaa sijoittajalta hänen osuutensa takaisin. (Sijoittaja.fi 2023.)

Suurimmalla osalla pankeista on omat rahastonsa, joiden ylläpidosta vastaavat pankkien rahastoyhtiöt. Rahasto tyyppejä on monia erilaisia, kuten osakerahasto, joka sijoittaa ainoastaan pörssi-osakkeisiin tai korkorahasto, joka taas sijoittaa korkoinstrumentteihin. Yleisin ja suosituin sijoituskohte on yhdistelmärahasto, joka hajauttaa sijoitukset erilaisiin pörssiosakkeisiin ja korkoinstrumentteihin. (Sijoittaja.fi 2023.)

Tuoton jakelun kannalta voi olla toisistaan eroavia rahasto-osuuksia. Nämä on nimetty joko tuotto-osuuksiksi tai kasvuosuuksiksi. Tuotto-osuuksille jaetaan joka vuosi voittoa, joka alentaa rahasto-osuutta tämän voiton verran. Kasvuosuuksille ei anneta voittoa, vaan voitto lisää osuuden arvoa. (Pörssisäätiö 2015.)

Sijoitusrahastojen kulut muodostuvat sijoittajan osuuden ostamisen ja myynnin kuluihin, sekä rahaston säilyttämisen kuluihin ja hallinnon palkkioihin. Osto- ja myyntihinnassa on yleensä sisällytetty kulut, mutta säilytys ja hallinnointipalkkiot veloitetaan rahaston varoista, eikä siis suoraan veloiteta sijoittajalta. (Pörssisäätiö 2015.)

3.3 Joukkovelkakirjalainat

Joukkovelkakirjalainat ovat tyypillisesti valtion tai yrityksen liikkeelle laskemia pitkäaikaisia useaan pienempään osaan jaettuja lainoja. Näin liikkeelle laskija voi hakea suurelta joukolta rahoitusta. Nämä lainat voivat olla koroltaan vaihtuva- kiinteä tai nollakorkoisia. Joukkovelkakirjan liikkeellelaskija sitoutuu maksamaan lainan ostajalle sen takaisin jonkun tietyn ajan kuluttua ja sekä siihen sisältyvän koron laina-ajalle. Tarkoituksena näillä lainoilla on kasvattaa yrityksen vierasta pääomaa.

Sijoittajalle ne ovat yleensä vähäriskisiä sijoituskohteita, jotka ovat jälkimarkkinakelpoisia, eli niillä pystytään käymään kauppaa liikkeellelaskun jälkeen. (Tikka ym. 2014, 50–53.)

Joukkovelkakirjalainoja ovat esimerkiksi pääomalainat, obligaatiot, debentuurit tai vaihtovelkakirjalainat. Pääomalaina on erityisehtoinen laina, jonka laina määrä ja kertynyt korko saadaan maksaa muita lainoja huonommalla etuoikeudella. Laina osuutta ja korkoa saadaan palauttaa vain kuin yhtiön vapaa oma pääoma ja kaikkien muiden pääomalainojen määrä ylittää uusimman tilinpäätöksen sisältyvän tappion määrän. Obligaatiolainaan vaadittiin ennen vakuus, mutta myöhemmin vakuudenasettamisvelvollisuuden poistettiin, joten nykyään obligaatiolainalla ja muulla vakuudettomalla joukkolainalla ei ole juurikaan eroa. Eli obligaatiolaina on pitkäaikainen joukkovelkakirjalaina, joka on jaettu useampaan osaan, eli obligatioon. Debentuurilainalla on huonompi etuoikeus, kun muilla liikkeeseen laskijan sitoumuksilla ja siksi se on nimettävä velkakirjalain mukaan debentuuriksi. (Tikka ym. 2014, 50–53.)

Vaikka joukkovelkakirjalainat ovat yleensä pitkäaikaisia sijoituksia, niillä voidaan jälkikäteen käydä kauppaa. Siksi riippuen hankinnan käyttötarkoituksesta, niitä voidaan käsitellä yrityksen kirjanpidossa, joko pysyvissä vastaavissa, vaihto-omaisuudessa tai rahoitusarvopapereina. Sijoittaessa uuteen joukkovelkakirjaan kirjataan pääomasta suoritettu hankintamäärä. Jos taas ostetaan kesken korkokauden, joudutaan maksamaan edelliselle haltijalle korko edellisestä koronmaksupäivästä ostopäivään. Maksettu korko kirjataan korkotuottojen oikaisuksi, eikä hankintamenoksi. (Tikka ym. 2014, 97–98.)

Koska joukkovelkakirjalainoja voidaan käsitellä useammassa omaisuuslajissa, niiden verotukseen sovelletaan pääsääntöisesti kyseisen omaisuuslaji luovutusvoitto ja -tappio, sekä korkotuottojen koskevia elinkeinoverolain säännöksiä (Tikka ym. 2014, 98–101). Näitä on käsitelty opinnäytetyön alkupuolella kunkin omaisuuslajin verotuksen kohdalla.

3.4 Kapitalisaatiosopimukset

Kapitalisaatiosopimus on useamman vuoden kestoinen määräaikainen sijoitussopimus, joka tehdään vakuutusyhtiön kanssa. Sijoittaja maksaa yhdessä tai useammassa erässä sijoituksensa määrän vakuutusyhtiölle, joka taas sijoittaa rahat sopimuksen ehtojen mukaan harkitusti eteenpäin. Sopimuksen erääntyessä vakuutusyhtiö maksaa sijoitetun määrän, sekä mahdolliset voitot takaisin ja tästä vähennetään sijoittajan palkkiot. Pääsääntöisesti rahat maksetaan sopimuksen erääntyessä kertasuorituksena, mutta jossakin sopimuksissa voi olla, että varat maksetaan takaisin useassa erässä määrättyinä ajankohtina. (Tikka ym. 2014, 653.)

Kapitalisaatiosopimuksia on kahdenlaisia, joko laskuperustekorkoisia tai sijoitussidonnaisia. Erona näillä kahdella on, että laskuperustekorkoisessa sopimuksessa vakuutusyhtiö päättää miten varat

sijoitetaan ja sijoitussidonnaisessa sopimuksessa sijoittaja valitsee, miten varat sijoitetaan. Laskuperustekorollisessa sopimuksessa tuotto tulee ennalta sovitusta korosta ja asiakashyvityksestä ja näin riski sijoitusten arvonmuutoksesta on vakuutusyhtiöllä, kun taas sijoitussidonnaisen sopimuksen tuotto tulee sijoitusten arvonmuutoksesta, koroista, osingoista. Kapitalisaatiosopimuksissa on myös kuluja, kuten toimenpide-, hallinnointi ja varainhoitokuluja. (Verohallinto 2021a.)

Kapitalisaatiosopimus on luonteeltaan pääsääntöisesti pitkäaikainen sijoitus, joten se käsitellään kirjanpidossa pysyvien vastaavien sijoituksena. Kapitalisaatiosopimuksista saatujen tuottojen kirjauksiin on otettu kantaa KILA:n lausunnoissa 1754/2005 ja 1836/2009. Ensimmäisen lausunnon mukaan laskuperustekorkoisen kapitalisaatiosopimuksen vakuutusyhtiön ilmoittama vuosittainen tuotto kirjataan tilikauden korkotuotoksi ja vastaavasti taseessa lisätään saamisena kapitalisaatiosopimuksen pääomaan. Kirjanpitolautakunta edellyttää tähän kirjaustapaan, että tuoton maksamatta jäämiselle on pieni todennäköisyys. (Tikka ym. 2014, 653–654.)

Sijoitussidonnaisessa kapitalisaatiosopimuksessa vakuutuslaitokset eivät takaa tuottoja, joten tulot tuloutetaan sitä mukaan, kun tulee suorituksia ja ne kirjataan sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuotona. Jos sopimuksesta puuttuu suoja negatiiviselle kehitykselle, pitää KPL 5:13§:n mukaan tehdä arvonlennuskirjaus. (KILA 1754/2005).

Sijoitussidonnaisen kapitalisaatiosopimuksen syntynyt tappio on sopimuksen erääntymishetkellä EVL 8§:n kohtien 22 ja 21 mukaan elinkeinotulon verotuksessa vähennyskelpoinen meno. Laskuperustekorkoinen kapitalisaatiosopimuksen tappio on verotuksessa vähennyskelpoinen EVL 17§:n 2 kohdassa säädetyllä tavalla. (Verohallinto 2021a.)

3.5 Virtuaalivaluutat

Virtuaalivaluutat ovat elektronisessa muodossa olevaa rahaa, jotka eivät ole minkään keskuspankin tai valtion takaama valutta. Eivätkä ole siis välttämättä kytketty lailliseksi maksuvälineeksi. Näitä virtuaalivaluuttoja voidaan liikutella, varastoida ja myydä sähköisesti. (Verohallinto 2020.) Koska keskuspankit eivät käsittele virtuaalivaluuttoja, niiden hinta muotoutuu kysynnän ja tarjonnan periaatteella (Verohallinto 2020). Näin ollen, ne eivät ole virallisesti rinnastettavissa arvopapereihin.

Pääasiassa virtuaalivaluuttoja voidaan käsitellä osakeyhtiön kirjanpidossa ainakin kolmella tavalla: maksuvälineenä, elinkeinotoiminnan kaupankäyntinä tai pysyvänä sijoituksena. Eli niitä voidaan käsitellä kolmessa eri omaisuuslajissa, joko vaihto-omaisuudessa, rahoitusomaisuudessa tai pysyvissä vastaavissa. (Alhola 2022.) Virtuaalivaluuttojen omaisuuslaji erottelusta KILA on antanut lausunnon, jossa on myös otettu kantaa niiden tilinpäätöspäivän arvostamisesta. Lähtökohtaisesti

pitää ensiksi selvittää mikä on kyseisen virtuaalivaluutan käyttötarkoitus ja odotettu pitoaika ja sen perusteella päättää sen käsittely kirjanpidossa. (KILA 1895/2012.)

Verotuksellisesti virtuaalivaluuttojen myyntien voittoja sovelletaan luovutusvoiton säännöksiä. Sijoittajan verotuksessa voidaan käyttää hankintameno-olettamaa kulujen ja välityspalkkioiden sijaan, kun lasketaan luovutusvoittoa. Luovutustappio on näin myös verovähennyskelpoinen osakeyhtiön verotuksessa. (Fasoulas, Manninen & Niiranen. 2019, 47.)

3.6 Johdannaiset

Johdannaisinstrumentti on yleisnimitys, jonka alle mahtuu edelleen kasvava määrä eri tarkoituksiin käytettäviä tuotteita. Yleisesti ottaen johdannainen on kahden osapuolen välinen sopimus ja näitä johdannaissopimuksia voi olla joko vakioituja sopimuksia, joilla käydään kauppaa julkisissa valvotuissa olosuhteissa tai räätälöityjä sopimuksia eli niin sanotusti Over the Counter-sopimuksia (OTC). Julkisten standardoitujen johdannaisten markkinat ovat likvidimmät kuin OTC-tuotteiden, koska nimellismäärät, juoksuajat ja muut ehdot ovat standardoituja. Vakioitujen johdannaisten sopimusten vastapuolena toimii välityslieki, kuten pankki. OTC-sopimuksissa voi taas sopimuksen vastapuolena toimia kuka tahansa. (Tikka ym. 2014, 287–289.) Johdannaisinstrumenttien valtavan määrän takia tässä opinnäytetyössä on keskitytty kahteen päätyyppiin: termiinityypisiin ja optio-tyyppisiin instrumentteihin.

Johdannaismarkkinoista reilusti suurin osa on räätälöityjä sopimuksia eli OTC-sopimuksia. Arvion mukaan mahdollisesti jopa 90 % johdannaismarkkinoista on tämän tyyppisiä sopimuksia. Tämä on mielenkiintoista, koska vakioimattomiin johdannaissopimukseen liittyy luottoriski ja vakuuksia harvoin vaaditaan. Johdannaisten ymmärtäminen on hyvin oleellista, koska niihin ei voi olla törmäämättä. Arvion mukaan niiden volyyymi on 1 200 biljoonaa dollaria. (Elo & Latvala 2016.)

Olennaista on kirjanpidollisesti johdannaisten kohdalla ymmärtää, niiden käyttötarkoitus osakeyhtiössä, sovellettavat kirjanpitolainsäädäntö ja mahdollinen erityislainsäädäntö. Johdannaisista on myös hyvä ymmärtää niiden tyyppi, arvonmuodostus, kassavirrat ja riskit, sekä verokäsittely ja mahdolliset veroriskit. (Elo & Latvala 2016.)

3.7 Termiinityyppiset johdannaiset

Termiinityyppisiä johdannaisia ovat termiinit, futuurit ja swapit. Tämän tyyppisissä kaupoissa molemmat tahot sitoutuvat johonkin tulevaisuudessa tapahtuvaan toteutukseen. Kaupan päättymispäivänä myyjä on sitoutunut myymään instrumentin sovittuun hintaan ja ostaja taas maksamaan sovittuun hintaan. (Tikka ym. 2014, 293.) Esimerkiksi kaksi tahoa voivat tehdä sopimuksen tammikuussa, jossa ostaja lupautuu ostamaan osakeyhtiön A osakkeita kesäkuussa 10 kpl hintaan 100 euroa ja

myyjä luovuttamaan samalla hinnalla. Jos osakeyhtiö A:n käypä arvo on kesäkuussa kauppahintaa korkeampi, ostaja tekee voittoa nousun verran ja myyjä taas tappiota. Termiinityyppisissä johdannaisissa aina jompikumpi taho voittaa ja toinen häviää saman verran.

Futuuri on standardoitu termiini, mikä tarkoittaa, että sillä käydään kauppaa pörssissä standardoidulla määrällä, laadulla ja toimituspäivillä. Erot futuureilla ja termiineillä ovat ne, että futuurit ovat säänneltyjä, sekä selvitysyhteisöjen takaamia luottoriskin minimoimiseksi ja yleensä osapuolilta vaaditaan vakuus suoritusvelvollisuuden varmistamiseksi. (Define business terms 2023.)

Rajanveto futuurien ja termiinien välille on välillä hankala tehdä, mutta kirjanpitäjän kannalta futuurien osalta tilanne on helpompi, koska avoimille sopimuksille on yleensä saatavilla markkina-arvo (Tikka ym. 2014, 293).

Termiini ja futuuri sopimuksilla raha liikkuu vasta sopimuksen erääntymispäivänä, siksi sopimisesta ei tule kirjanpitoon kirjauksia. Molemmat arvostetaan tilinpäätöksessä varovaisuusperiaatteen mukaan, joko hankintamenoon tai sitä alempaan käypään arvoon. Futuurien osalta tilinpäätös on helpompi, koska avoimille sopimuksille, joista ei ole vielä raha liikkunut on, käypä arvo saatavilla. (Tikka ym. 2014, 293–294 ja 376–380.)

Swap on kahden tahon välinen johdannaissopimus, jossa vaihdetaan rahaa sovituilla aikavälillä, eli swap on niin sanotusti vaihtosopimus. Näitä vaihtosopimuksia tehdään todella monenlaisille kohteille ja yleisimmät niistä ovat koronvaihtosopimus ja valuutanvaihtosopimus. Alussa osapuolten omaisuudet eivät liiku vaihtosopimuksissa, vaan niissä vaihdetaan pelkästään tulevia rahavirtoja. Esimerkiksi koronvaihtosopimuksessa tyypillisesti vaihdetaan velan korkoa ja sovitaan, että toinen maksaa vaihtuvaa korkoa ja toinen kiinteää korkoa. Swappeja ei myydä tai osteta pörssistä, vaan yleensä pankit toimivat välittäjinä tai toisena osapuolena, eli kauppaa käydään OTC-markkinoilla. (Pankkiasiat.fi 2023.)

Termiinien ja futuurien verotus pohjautuu EVL:n tulon ja menon jaksottamisen yleisiin periaatteisiin. Vaikka futuureista saa markkina-arvon, niin avoimen sopimuksen tulot ja menot eivät realisoidu verotuksessa. Vasta sopimuksen päätyttyä ja rahavirtojen realisoituessa, tulevat siitä saadut mahdolliset tulot myös yrityksen verotukseen. Termiini sopimuksen erääntyessä ja ostajan saadessa kohde-etuuden, kuten pörssiosakkeen, elinkeinoverotuksen omaisuuslaji ratkaisee verotuksen. (Tikka ym. 2014, 459–460.)

3.8 Optiotyypiset johdannaiset

Optioilla on paljon samoja piirteitä termiinien kanssa, mutta ne erottuvat toisistaan yhdellä erolla. Ostajalla on sopimuksessa oikeus, mutta ei velvollisuutta ostaa sopimuksen kohde-etuus. Myyjä taas on sitoutunut myymään kohde-etuuden, ostajan halutessaan toteuttaa sopimus. Kohteena voivat olla esimerkiksi osakkeet, valuutat, korot tai raaka-aineet. Ostaja maksaa myyjälle preemion, joka antaa ostajalle optio-oikeuden ja yleensä preemiot maksetaan sopimuksen alussa ja harvemmissä tapauksissa myös lopussa. Option ostajan voitto voi mahdollisesti olla rajaton ja tappio enintään preemion verran. Myyjälle tappio taas voi olla rajaton ja enimmäisvoitto preemion verran. (Tikka ym. 2014, 295–296.)

Optioita voi olla kahdenlaisia, joko amerikkalaisia tai eurooppalaisia. Amerikkalaiset optiot voidaan toteuttaa milloin tahansa, ennen niiden eräpäivää ja eurooppalaiset ainoastaan eräpäivänä. Tämä tekee amerikkalaisista optioista paljon joustavampia ja siksi myös suositumpia. (Tikka ym. 2014, 295.)

Option hankinta hetkellä ei kirjata muuta kuin preemio. Tämä maksettu optiopreemio kirjataan siirtosaamisiin tai ennakkomaksuihin ja vastaavasti saatu preemio kirjataan siirtovelaksi tai saaduksi ennakkomaksuksi. Jos välittäjät ovat perineet välityspalkkioita, ne kirjataan suoraan kuluksi tuloslaskelmalle. Eli optioita itsessään ei kirjata kirjanpitoon, vaan optiopreemio puretaan pois siirtosäämisistä, jos optio toteutetaan, optiopositio suljetaan tai se raukeaa arvottomana. Vastakirjaus tälle on muu rahoitustuotto tai muu rahoituskulu. Mutta jos optio päätetään toteuttaa, kirjataan preemio lisäämään hankitun tase-erän, esimerkiksi arvopaperit, hankintamenoa. (Tikka ym. 2014, 379–380.)

Esimerkiksi kuvassa 5 esitetään tiliristikossa kirjanpidon kirjaukset, kun osakeyhtiö hankkii option, jolla voi ostaa 10 osaketta x Oy:stä 1000 eurolla option eräpäivänä. Ensiksi maksetaan optiopreemiota 100 eurolla, joka kirjataan siirtosaamisiin. Option erääntyessä päätetään lunastaa sopimus ja ostaa 1000 eurolla 10 osaketta. Arvopapereihin kirjataan 1000 euroa osakkeiden hankintamenoa, sekä aikaisemmin maksettu preemio kirjataan osaksi hankintamenoa.

Pankki	Siirtosaamiset	Arvopaperit
100	100	1 100
1 000	100	

Kuva 5. Tiliristikossa kirjaukset optiopreemion hankinnasta ja myöhemmin lopullisesta option lunastuksesta

Warrantti on hyvin samalainen kuin optio. Ostowarrantin haltijalla on oikeus, mutta ei velvollisuutta ostaa ja myyntiwarrantin haltijalla myydä kohde-etuus liikkeellelaskijan alustavan tarjouselosteen ehdoissa määriteltyyn hintaan, kuten taulukossa 2 on koottuna. Warrantti on arvopaperi, jolla käydään kauppaa pörssissä. Ne ovat yleensä pidempiaikaisia kuin optiot ja niitä käytetään sijoitusten suojaamiseen. (Tikka ym. 2014, 296–297.)

Taulukko 2. Optioiden ja warranttien ostajien, sekä myyjien oikeudet ja velvollisuudet (mukaihen Tikka ym. 2014, 297)

	Ostaja	Myyjä
Osto-optio/ostowarrantti	Oikeus ostaa kohde-etuus tai saada nettoarvon tilitys	Velvollisuus myydä kohde-etuus tai maksaa nettoarvon tilitys
Myyntioptio/myyntiwarrantti	Oikeus myydä kohde-etuus tai saada nettoarvon tilitys	Velvollisuus ostaa kohde-etuus tai maksaa nettoarvon tilitys

Optioiden verotus menee EVL 27d §:n ja 27e §:n mukaisesti. Saadut preemiot verotetaan sinä vuonna, kun optio on asetettu ja maksetut preemiot saadaan vähentää vasta sitten kun sopimus toteutetaan. Jos optio päätetään lunastaa, lasketaan aikaisemmin maksettu preemio osaksi sen hankintamenoa. (Verohallinto 2014.)

4 Tutkimusaineiston analyysi

Opinnäytetyön tarkoituksena on löytää vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tässä tarkastellaan sijoituksille mahdollisia omaisuuslajeja osakeyhtiön kirjanpidossa ja pyritään luomaan kokonaisuutta, jossa erotellaan jokaiselle omaisuuslajille tyypillisiä piirteitä pohjautuen aikaisempiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Sekä pyritään määrittelemään pysyvien- ja vaihtuvien vastaavien eroavaisuuksia.

Kirjallisuuskatsaukset on jaoteltu yleisperiaatteen mukaan kolmeen päätyyppiin. Nämä kolme ovat kuvaileva- ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus, sekä meta-analyysi. Rajavetoja päätyyppien välillä on hankala tehdä, koska luokittelut ovat vakiintumattomia ja näin voivat sisältää samoja piirteitä toistensa kanssa. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan yleisluontoisesti tutkittavaa aineistoa ja tämä on yleisimmin esiintyvä näistä kolmesta päätyypistä. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tutkittavasta aihepiiristä esitetään edeltävien tutkimusten olennaisimman havainnot tiivistelmänä. Meta-analyysissä voidaan tehdä joko kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen. Kvalitatiivisessa käytetään enemmän kuvailempaa ja tulkitsevampaa tyyliä ja kvantitatiivisessa taas enemmän matemaattista ja tilastollista tyyliä. (Salminen 2011, 6–12.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus jaetaan vielä kahteen alaluokkaan, jotka ovat narratiivinen- ja integroiva kirjallisuuskatsaus. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmin käytetyistä metodeista ja sen tarkoitus on olla yleiskatsaus tutkimuksen aiheesta, jossa tehdään laaja helposti luettava kokonaiskuva lopputuloksesta. Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa analysoidaan tutkimuksen aihetta monipuolisesti ja tuotoksena on, kriittiseen arviointiin pohjautuva synteesi. Siksi integroiva kirjallisuuskatsaus muistuttaa hyvin pitkälti systemaattista kirjallisuuskatsausta. Narratiivisen- ja integroivan kirjallisuuskatsauksen ero on juuri tämä kriittinen tarkastelu, joka on tyypillistä integroivalle katsaukselle. (Salminen 2011, 6–9.)

4.1 Narratiivinen kirjallisuuskatsaus

Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa ei rajoiteta aikaisempien tutkimusten läpikäyntiä tiukoilla säännöillä, vaan pyritään luomaan laaja aiheisen aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista tiivistelmä. Tutkimuskysymykset ovat tästä syystä asetettu narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa yleensä hieman väljemmiksi. Eli tyypillistä analyttistä tulosta ei niinkään synny narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa, mutta lopputuloksena on ajantasainen katsaus kyseisen aiheen tutkimustiedoista. (Salminen 2011, 7–8.)

Narratiivista kirjallisuuskatsausta voidaan toteuttaa kolmella eri tavalla. Nämä ovat toimituksellinen, kommentoiva ja yleiskatsaus. Toimituksellinen on lyhyt katsaus esimerkiksi johonkin pääjulkaisuun kyseisestä aiheesta ja tässä koetetaan tukea julkaisussa käsiteltävää aihetta. Yleisesti ottaen

toimituksellisen katsauksen lähdeaineisto on suppea, eli noin kymmenen lähdettä. Kommentoivissa katsauksissa pyritään aloittamaan keskustelua kyseisestä aiheesta, eikä siinä ole niinkään tiukkaa menetelmää määritetty. Lopputulos saattaa siksi tästä syystä vaikuttaa puolueelliselta, mutta tarkoitus on vain saada aikaan keskustelua aiheesta. Viimeinen eli kolmas Salmisen nostaama narratiivisen kirjallisuuskatsauksen tyyppi on yleiskatsaus. Tämä on näistä kolmesta kaikkein laajin ja yleisimmin käytetty. Kun puhutaan narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta, yleensä viitataan juuri tähän yleiskatsaukseen. Tässä katsauksessa pyritään keräämään ja tiivistämään edellisiä tutkimuksia aiheesta, helppolukuiseksi kokonaisuudeksi. (Salminen 2011, 7–8.)

Tähän opinnäytetyöhön on valittu narratiivinen kirjallisuuskatsaus, mutta tiukkaa rajausta ei ole tehty edellä mainittujen kolmen tavan välillä. Tässä katsauksessa on pyritty ottamaan piirteitä jokaisesta tavasta painottuen yleiskatsauksen määritelmään. Koska sijoitusten kirjanpidon aihe on todella laaja ja vaatii moneen eri asiaan tutustumista ja tutkimista. Kokonaiskuvaa varten on otettu KHO:n päätöksiä käsittelyyn. Näiden päätösten tulkitsemiseen tarvitaan teoriaosuudessa käytyjä asioita läpi, jotta voidaan saada kokonaisvaltainen kuva aiheesta.

4.2 Tutkimusaineiston valinta

Tutkimusaineistoon on ensiksi lähdetty perehtymään taloushallintoalan koulutusmateriaalin kautta. Pohjaa on lähdetty luomaan Eduhousen Kari Aholan tekemien syventävien koulutusten sijoitusten kirjanpidosta ja verotuksesta. Näiden koulutusmateriaalien kautta on saatu hyvä pohja kirjanpidolliseen ja verotukselliseen ymmärtämiseen sijoituksista. Koulutusmateriaalista on saatu myös hyvät peruseräaateiden selitykset eri omaisuuslajien pääpiirteille. Koulutukset ovat rakennettu sen pohjalta, että katsojalla on kirjanpidon perusteet jo hallussa ja osaa alan terminologiaa. Koska aihe on syventävää osaamista kirjanpidon tietystä osa-alueesta, on oleellista, että tutkimuksessa käytetyt lähteet, ovat jo hieman haastavampia sisällöltään.

Koulutuksissa on käyty läpi sijoituksille merkitykselliset lakipykälät kirjanpitolaista ja elinkeinoverolaista. Näitä on käyty läpi ja avattu tarkemmin tässä tutkimuksessa, jotta saataisiin raamit, joiden puitteissa osakeyhtiöiden sijoituksia tulkitaan omaisuuslajien välillä. Sekä koulutuksista on saatu viittaukset kirjanpitolautakunnan antamiin lausuntoihin omaisuuslajien käsittelyistä. Näitä lausuntoja on käytetty hyväksi selkeyttämään rajavetotapauksia ja vahvistamaan omaisuuslajeille tyypillisiä piirteitä.

Teoriaan on syvennytty käymällä läpi taloushallintoalan kirjallisuutta. Päälähteenä on käytetty Tikka ym. (2014.) tekemään teosta: Rahoitusinstrumentit – yrityksen kirjanpito tilinpäätös ja verotus. Tässä kirjassa käsitellään kattavammin olennaisia sijoituksiin liittyviä asioita läpi, sekä on syvennetty erikoistapauksiin ja määritelmiin. Kirjallisuudesta on myös saatu teorian tietoa

mahdollisista käteisinstrumenteista ja johdannaisista, sekä niiden erityspiirteiden vaikutuksista kirjanpitoon ja verotukseen. Näitä on käsitelty tässä opinnäytetyössä

Verotuksellista osiota on käyty läpi verohallinnon antamien ohjeiden mukaisesti. Tutkimukseen on valittu verohallinnon syventävät ohjeet: 2014 johdannaisinstrumenttien verotus elinkeinoverolain 27d §:n ja 27e §:n mukaan, 2020 virtuaalivaluuttojen verotus, 2021a kapitalisaatiosopimuksen verotus, 2021b yhteisön käyttöomaisuusosakkeen luovutusten verokohtelu, 2022a varainsiirtovero arvopapereiden luovutuksessa ja 2022b eräiden yhteisöjen tulolähdejaon poistuminen.

Ohjeita on etsitty verohallinnon sivuilta, josta voi käydä etsimässä hakutoiminnon kautta. Syventäviä vero-ohjeita osiosta löytyy julkaisuja kustakin omaisuuslajista tai kyseistä sijoitusinstrumentista, jos kyseisen instrumentin erityspiirteiden takia sen käsittely verotuksellisesti poikkeaa merkityksellisesti. Verohallinnon ohjeet on valittu lähteeksi myös siksi, että monissa kirjallisissa lähteissä, verotukselliset osiot ovat osaltaan jo vanhentuneet, koska 2020 vuonna tullut tulolähdejaon uudistuminen muutti osakeyhtiöiden verotusta. Tältä osin on pyritty käyttämään vain päivitettyjä lähteitä. Ammattikirjallisuudessa yleensä viitataan suoraan verohallinnon julkaisemiin ohjeisiin.

Lopulta kaikkea tätä tietopohjaa on hyödynnetty käymällä läpi korkeimman hallinto-oikeuden tekemiä päätöksiä. Käsiteltävät tapaukset on valittu pohjautuen, että ne liittyvät tämän opinnäytetyön aiheeseen ja tutkimuskysymyksiin, eli osakeyhtiöiden sijoitusten omaisuuslajien tulkinnanvaraisiin tapauksiin, jotta saataisiin parempaa ymmärrystä, miten oikeuskäytäntö tulkitsee omaisuuslajien välisiä eroja ja piirteitä. Näitä aiheelle olennaisia KHO:n tekemiä vanhoja päätöksiä on haettu Edilexin, Finlexin ja korkeimman hallinto-oikeuden tietokannoista.

Tutkimukseen on valittu KHO:n päätökset 1995 T 2805, 2003 T 941, 2013:69 ja 2017:44. Vaihtuvien vastaavien ja pysyvien vastaavien erojen määrittelymisen tueksi on valittu KHO:n päätös 1995 T 2805, jossa käsiteltiin Osuuspankkien Keskuspankki Oy:n osakkeiden jakotilannetta. Tässä tapauksessa yrityksen osakkeet jaettiin A-sarjan ja K-sarjan osakkeisiin. A-sarjan osakkeita pystyttiin myymään ja ostamaan pörssissä ja K-sarjan pelkästään toisille osuuspankeille. Tapauksessa käsitellään juuri näitä A-sarjan osakkeita, koska ne ovat enemmän tulkinnanvaraisia. (KHO 1995 T 2805.)

Vaihto-omaisuuden määrittelymiseksi on otettu KHO:n tapaus 2003 T 941, koska siinä tulkittiin vaihto-omaisuudelle tyypillistä arvopaperikauppiaan määritelmää. Sekä miten sijoitusten volyyymi, rahallinen määrä ja toimiala vaikuttavat tämän tulkinnan tekemiseen. Tapauksessa oli huomioitu kokonaisvaltaisesti monia eri muuttujia, mikä tekee tästä tapauksesta todella merkityksellisen ja mielenkiitoisen. (KHO 2003 T 941.)

Rahoitusomaisuuden määrittelyä avuksi oli käytetty KHO:n tapaus 2013:69. Tässä otettiin kantaa elinkeinotoiminnasta saatujen varojen uudelleen sijoittamista rahasto-osuuksiin. Tapauksessa oli perusteltu sijoitusten kuulumista rahoitusomaisuuteen, niiden tulevaisuuden käyttötarkoitukseen pohjatuena. Kyseisessä tapauksessa otettiin myös kantaa, laissa hyvin tulkinnanvaraisesti esitettyyn lyhytaikaisuuden määritelmään. (KHO 2013:69.)

Käyttöomaisuuden käsittelyyn on otettu tukea KHO:n 2017:44 päätöksestä. Kyseinen tapaus käsittelee rajanvetoa vaihto-omaisuuden ja käyttöomaisuuden välillä. Tapaus on todella mielenkiintoinen, koska siinä on perusteluja molempien omaisuuslajien puolesta ja pohditaan etenkin omaisuuslajien pääpainoarvoja, jotka luovat pääasialliset raamit ratkaisulle. (KHO 2017:44.)

4.3 Tutkimusaineiston analyysi

Tässä opinnäytetyössä tutkimusta on lähdetty analysoimaan laadullisella sisältöanalyysillä. Laadullisessa tutkimusaineiston analyysissä keskitytään mistä asioista, aiheista ja teemoista aineisto kerroo. Sekä pyritään luomaan eräänlainen kokonaisuus kerätyistä aineistoista ja löytämään vastauksia tutkimuskysymyksistä. Analysoitavat kohteet pyritään valitsemaan aiheen keskeisistä teemoista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.2.)

Sisällönanalyysi tapaa käytetään, kun erilaisia dokumentteja halutaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumentteja voivat olla taas lähes mitkä tahansa kirjalliseen muotoon tuodut materiaalit, kuten kirjat, artikkelit, raportit tai haastattelut. Tarkoituksena on saada kuvaus tutkittavasta aiheesta kompaktissa ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.)

Tutkimuksen tuloksena on, että osakeyhtiöiden sijoituksiin liittyvissä tapauksissa rajanvedot omaisuuslajien välillä on hyvin hankala tehdä. Tähän on syynä se, että lakipykälät jättävät tulolähdejaon muutoksen jälkeenkin hyvin paljon tulkinnanvaraansa. Tietynlaiset raamit voidaan kuitenkin asettaa kullekin omaisuuslajille, joissa lakipykälien antamat pääpiirteet luovat tietyille ominaisuuksille enemmän painoarvoa kuin toisille. Tätä voidaan taas käyttää apuna tulkitsemaan hankalia rajatapauksia. Jokainen tilanne pitää ratkaista tapauskohtaisesti, ottaen monet eri muuttujat huomioon, lopullista päätöstä tehdessä.

Koska sijoituksia on niin monia erilaisia ja niiden käyttötarkoituksiakin on vaihtelevat paljon, pitää kaikki tapaukset tulkita tapauskohtaisesti. Eli mahdotonta sanoa yhtä oikeaa tapaa kirjata kyseinen sijoitus, ottamatta huomioon kokonaisuutta. Tapauksia pitää analysoida kokonaisvaltaisesti ja ottaa kaikki muuttujat huomioon. Tutkimuksessa selvisi, että osakeyhtiöiden sijoituksista pitää selvittää ainakin niiden käyttötarkoitukset ja odotettu pitko aika. Nämä kaksi asiaa, kun selvittää, saa jo hyvän pohjan, mistä lähteä tekemään lopullista päätöstä.

Tutkimuksen teoriaosuudesta saadaan selville kullekin omaisuuslajille tyypilliset piirteet, joita pystytään käyttämään mietittäessä tapauskohtaisen sijoitusten kirjanpidollista ratkaisua. Eli kun lähdetään miettimään sijoitukselle oikeaa omaisuuslajia, pitää ensiksi tietää kaikki mahdolliset omaisuuslajit ja sitten tunnistaa mikä on oikea paikka kyseiselle sijoitukselle.

Tutkimuskysymysten analysoimiseen sopii hyvin aikaisemmin teoriaosuudessa käydyssä tapauksessa KHO 2017:44, missä huomataan, että tulkintatapoja on monia erilaisia. Tässä verohallinnon ennakkoratkaisussa oli päädytty määrittelemään osakkeet vaihto-omaisuudeksi ja perusteluna oli annettu, että yrityksen päätarkoitus oli myydä omistettavat osakkeet, eikä näin sopisi käyttöomaisuuden määritelmään. (KHO 2017:44.) Tämä on minusta hyvin looginen päätelmä ja menee EVL 10§:ssä tarkoitetulla vaihto-omaisuuden määritelmällä hyvin yhteen. Sekä tutkielmassa saadun vaihto-omaisuus omaisuuslaji määritelmä vastaa hyvin pitkälti tätä tulkintaa.

Kyseisestä tapauksesta oli kuitenkin valitettu hallinto-oikeuteen ja siellä oli kumottu verohallinnon ennakkoratkaisu. Perusteluksi osakkeiden käyttöomaisuuteen kuulumisesta oli annettu, että koska yhtiö oli perustellut myymisen syyksi yllättävän liiketoimintaympäristön muutoksen ja näin jätti mahdollisuudeksi, että yhtiö olisi voinut jäädä omistajaksi tytäryhtiöissä, eikä näin ollen tarkoituksena olisikaan myydä osakkeita. (KHO 2017:44.) Tämä on mielestäni hyvin tulkinnanvarainen päätös, koska näyttöä oli ollut, että yhtiö myy muitakin saman tyyppisiä osakkeita. Vaikkakin yhtiön antamat perustelut täyttäisivät käyttöomaisuus osakkeen määritelmän, olisi silti painoarvo alkuperäisen tarkoituksen, eli myymisen puolella ja yllättävien muutosten ei pitäisi näin vaikuttaa omaisuuslaji tulkintaan.

Tapaus oli edennyt korkeimpaan hallinto-oikeuteen ja siellä oli kumottu hallinto-oikeuden antama päätös. Syynä tähän kumoamiseen oli annettu perustelu, jossa vedotaan osakkeiden alkuperäiseen käyttötarkoitukseen, eli myyntiin. Tätä tulkintaa oli vahvistettu huomioimalla yrityksen toimiala, missä oli lueteltu, että yritys omistaa, kehittää, ostaa ja myy yritysten osakkeita. (KHO 2017:44.) Mielestäni korkein hallinto-oikeus on tulkinnut tilanteen oikein, kun on otettu yrityksen kokonaisuus huomioon. Eli pääpainoarvo on osakkeiden käyttötarkoituksessa, jota varten on otettu muutkin asiat huomioon, kuten yrityksen toimiala. Tätä käyttötarkoitusta nimenomaan tukee vahvasti muut esille nousseet seikat. Vaikka kyseessä oleva yritys on antanut perusteluja miksi, asia voitaisiin tulkita toisella tavalla, ei sen painoarvo ole tarpeeksi suuri, jotta se muuttaisi omaisuuslaji käsittelyä.

Rahoitusomaisuuden määrittelemisessä tulkinnanvaraiseksi kohdaksi on jäänyt KPL:ssä esitettävä termi tilapäisestä omistamisesta. Tämä on ollut hankala kohta, koska verotuksessa ei ole määritelty kauanko sijoituksen tilapäisyys tai lyhytaikaisuus saa kestää. Siitä oli vain tullut vakiintunut käytäntö, että sijoitukset, jotka kestävät noin yhden vuoden saavat kuulua rahoitusomaisuuteen.

KHO 2013:69 tapauksessa hallinto-oikeus oli perustellut päätöksensä rahoitusomaisuuteen kuulumattomuudesta, siksi että sijoitusten omistaminen oli päälle yhden vuoden. Korkein hallinto-oikeus oli kumonnut tämän päätöksen ja tulkitsi alle kolmen vuoden kestävät sijoitukset rahoitusomaisuudeksi. Tässäkin tapauksessa on monia eri muuttujia, kuten sijoitusten käyttötarkoitus, pitoaika, hankittujen varojen yhteys elinkeinotoimintaan ja varojen likvidoitavuus. KHO:n päätös oli ottanut huomioon nämä kaikki eri muuttujat ja ei pelkästään jättänyt koko painoarvoa lyhytaikaisuuden määritelmälle. Painoarvoa oli selvästi laitettu enemmän sijoitusten käyttötarkoitukseen, mikä oli varojen väliaikaista sijoittamista, tulevaisuuden investointeja tai tappiota varten.

KHO:n ratkaisussa 1995 T 2805 taas painotetaan osakkeiden käyttötarkoitusta ja luonnetta. Koska sijoittajan volyyymi oli suuri ja osakkeet olivat hankittu ensisijaisesti myyntiä varten, katsottiin niiden kuuluvan yrityksen vaihto-omaisuuteen. Tulkinnanvaraisesti ne olisivat voineet myös kuulua yrityksen käyttöomaisuuteen, mutta tästä ei ollut tarpeeksi näyttöä, että osakkeilla olisi ollut käyttöomaisuudelle vaadittava toiminnallinen yhteys. Vaihto-omaisuudelle on myös tyypillistä, että osakkeilla käydään kauppaa ja tapauksessa kyseessä olevat A-sarjan osakkeet olivat noteerattuja pörssissä, mikä osaltaan tukee tätä päätöstä.

Koska sijoituksen omaisuuslajin määrittelemiseen vaikuttaa moni asia, on myös analysoitavaksi otettu KHO:n tapaus 2003 T 941. Vaihto-omaisuuteen kuulumisen yksi kriteereistä on, että kauppaa tehdään aktiivisesti. Sitä ei olla laissa tarkkaan määritelty, että kuinka monta kauppaa vuodessa lasketaan aktiiviseksi arvopaperikauppiaksi. Tässä tapauksessa, vaikka yritys olikin luokitellut toimialakseen arvopaperikaupan, ei se riittänyt perusteluksi lukea tilikaudessa tehtyä yhtä suurta sijoitusta vaihto-omaisuuteen. Arvopaperikaupan pitää olla yrityksen elinkeinotoimintaa, jotta se voidaan lukea vaihto-omaisuudeksi. Tapauksessa olevan yrityksen oikea elinkeinotoiminta oli ollut ihan muuta kuin arvopaperikauppaa kyseisenä vuonna.

Kuten tutkimusaineistosta huomataan, sijoituksia voidaan käsitellä neljässä eri omaisuuslajissa, joko pysyvien vastaavien muut osakkeet ja osuudet tai käyttöomaisuudessa tai vaihtuvien vastaavien vaihto-omaisuus ja rahoitusomaisuus. Ennen vuotta 2020 tulkinnan tehtiin TVL:n ja EVL:n välillä. Lakimuutoksen jälkeen, kaikki osakeyhtiöiden sijoitusten tulkinnan vaihtuivat näiden neljän omaisuuslajin väliseksi, koska kaikki sijoitukset osakeyhtiöillä kuuluvat nyt EVL:n alaisuuteen. Määritelmät omaisuuslajeilla pysyivät lähestulkoon samana, ainoastaan rahoitusomaisuuden tulkinnasta tuli hieman väljempi. Muutoksen mukana tullut muut osakkeet ja osuudet omaisuuslaji tarkoituksena oli yhdistää sijoitukset elinkeinoverotuksen alle, jotka eivät kuuluneet muihin omaisuuslajeihin. Eli tätä omaisuuslajia voidaan pitää niin sanottuna kaato omaisuuslajina.

5 Yhteenveto

Opinnäytetyössä tarkasteltiin tyypillisimpiä sijoituksia, mitä pk-osakeyhtiössä tulee mahdollisesti vastaan. Ensiksi käytiin läpi mahdolliset omaisuuslajit erilaisille sijoituksille, jotka on määritelty EVL 9-12 §:ssä muu-, käyttö-, rahoitus- ja vaihto-omaisuus. Sekä käytiin omaisuuslajien verotusta läpi ja miten tulolähdejaon poistuminen muutti aikaisemmat tulolähde tulkintaongelmat omaisuuslajien väliseksi tulkintaongelmaksi. Omaisuuslajien tulkinnoissa oli käytetty apuna korkeimman hallinto-oikeuden antamia ratkaisuja. Viimeiseksi tarkasteltiin erilaisten sijoitusinstrumenttien teoriaa ja miten niiden erityispiirteet vaikuttavat niiden kirjanpidolliseen käyttäytymiseen.

Opinnäytetyön pääongelmana oli, miten sijoituksia käsitellään osakeyhtiön kirjanpidossa ja tätä on lähdetty käymään läpi omaisuuslaji kerrallaan, kuinka sijoitukset soveltuvat kuhunkin omaisuuslajiin. Omaisuuslajien kirjanpidollisia käsittelyitä on tutkittu pohjautuen korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiin asiasta ja ammattikirjallisuuteen.

Kuten aiemmin on mainittu, rajavetoa omaisuuslajien välillä on joissakin tapauksissa hyvin hankala tehdä. Siksi tässä opinnäytetyössä on käytetty korkeimman hallinto-oikeuden oikean elämän tapauksia hyväksi tulkittaessa omaisuuslajien rajanvetoja ja jotta pystyttäisiin hahmottamaan paremmin, mitkä asiat luovat painoarvoa omaisuuslajien välisessä tulkinnassa. Luvussa 2.1.2 käytiin KHO 2017:44 päätös läpi, missä korkein hallinto-oikeus oli tulkinnut, että koska omistettavat osakkeet olivat tarkoitettu myyntiä varten, kuuluivat ne vaihto-omaisuuteen käyttöomaisuuden sijasta, vaikka osakkeita oli omistettu pidemmän ajan ja omistajilla oli hallinnollinen yhteys. Eli olennaista on omaisuuslaji tulkinnassa se, että mihin käyttötarkoitukseen osakkeet ovat hankittu.

Kuten korkein hallinto-oikeus on todennut ratkaisussaan KHO 2003 T 941, ei se riitä, että toimialana on arvopaperikauppias ja tilikauden aikana tekee vain yhden oston ja myynnin. Näyttöä pitää olla, että yritys harjoittaa aktiivisesti, jatkuvasti ja suurella määrällä, että sijoitukset voitaisiin lukea vaihto-omaisuuteen. Tätä tulkintaa voidaan pitää hyvin johdonmukaisena, koska yrityksellä ei toteudu elinkeinotoiminnan tuntomerkeistä, muut kuin voitontavoittelu ja riskin ottaminen. Pääasiallinen toiminta yrityksellä oli ollut kyseisessä tapauksessa aivan muuta kuin arvopaperikauppaa. Vaikka tässä ratkaisussa oli mainittu myös yhtiön tekemät kaupat käsiteltävän vuoden jälkeen, ei niihin otettu kantaa, koska ratkaisua oli haettu hallinto-oikeudelta vain kyseiseen vuoteen 1999, eikä tästä syystä se voi pienentää tai suurentaa tapauksen aikajanaa.

Rahoitusomaisuuteen voidaan katsoa mitkä tahansa sijoitukset, jotka on tehty lyhytaikaiseksi, eli noin yhden, mutta alle kolmen tilikauden kestäväksi yhtiön likvidien varojen sijoittamiseksi. Pääpainona on, että rahat ovat hankittu osakeyhtiön elinkeinotoiminnasta ja tuleva omistus on lyhytaikainen. Lyhytaikainen omistus voidaan myös tulkita jopa noin kolmen vuoden aikaiseksi, eli yhden

tilikauden ylittävät sijoitukset voidaan tulkita myös rahoitusomaisuuteen. Mutta pitää olla näyttöä, että rahat ovat sijoitettu esimerkiksi tulevaisuuden investointeja tai tulevien tilikausien tappioita varten ja kyseiset sijoitukset ovat helposti likvidoitavissa, sekä sijoitettu määrä ei ole suhteettoman suuri verrattuna yhtiön liiketoiminnan kokoon.

Käyttöomaisuuteen voidaan katsoa sijoitukset, jotka ovat elinkeinotoiminnassa pysyvässä käytössä. Muun omaisuuden ja käyttöomaisuuden välillä on yleisesti paljon tulkinnanvaraa, koska molemmat kuuluvat pysyviin vastaaviin ja ovat pitkäaikaisia sijoituksia. Käyttöomaisuuteen kuuluvuus on ratkaistu tarkastelemalla, onko omistajalla ja tytäryhtiöllä riittävä toiminnallinen yhteys ja ovatko näiden elinkeinotoimintansa toisiensa kanssa kytköksissä. Osakeyhtiöt voivat toimia samalla tai eri toimialalla, kunhan toiminnallinen yhteys löytyy.

Muut osakkeet ja osuudet omaisuuslaji on tulolähde ja on muutoksen yhteydessä tuotu uusi omaisuuslaji. Tähän omaisuuslajiin kuuluvat kaikki sijoitukset, jotka eivät kuulu mihinkään muuhun omaisuuslajiin. Lähtökohtana tälle omaisuuslajille oli estää käyttöomaisuus omaisuuslajin laajentuminen. Koska entiset muuhun toimintaa luettavat sijoitukset, olisi katsottu kuuluvan verovapaaksi luovutusvoitoksi. Siksi muut osakkeet ja osuudet omaisuuslajiin säädettiin rajoitus, että luovutus-tappiota voidaan vähentää ainoastaan siihen omaisuuslajiin kuuluvista luovutusvoitoista. Pääperusteluna oli poistaa kannustin osakeyhtiöiltä siirtää verotuksessa vähennyskelpottomat tappiolliset käyttöomaisuuteen kuuluvat sijoitukset muihin osakkeisiin ja osuuksiin, ja tätä kautta saada ne vähennyskelpoisiksi yrityksen verotuksessa.

Eli yhteenveto voidaan todeta, että tapauskohtaisesti osakeyhtiöiden sijoitusten oikeaa omaisuuslajia on hyvin hankala määritellä, ilman että katsottaisiin tapauksen kokonaisuutta. Koska jokaisella omaisuuslajilla on ominaisia piirteitä, minkä pohjalta ne voidaan erotella toisistaan. Välillä löytyy tapauksia, joissa on hyvin hankala määritellä oikea oppista toteutusta ja tähän on onneksi korkeimman hallinto-oikeuden tapauksia useampi, jonka pohjalta voidaan tehdä päätöksiä saman tyyppisistä tapauksista.

5.1 Johtopäätökset

Kirjanpitäjän tulisi aina osata selvittää ainakin kaksi asiaa, kun hänellä tulee kirjanpidossa vastaan sijoituksia. Eli sijoitusten käyttötarkoitus ja on sen odotettu pitoaika, koska näillä kahdella selvityksellä voidaan aloittaa ja joissakin tapauksissa määrittää osakeyhtiöiden kirjanpidolliset ja verotukselliset käyttäytymiset.

Kuten esimieheni oli todennut, taloushallintoalalla on hyvin heikosti osaamista arvopapereiden ja sijoitusten käsittelystä ja verotuksellisesta käyttäytymisestä. Siksi tästä aiheesta tarvittavaa yhteenvetoa ja perehtymistä on jo kaivattu monelta eri taholta ja pidemmän aikaa. Koen onnistuneeni

opinnäytetyön teoria osuudessa, jossa annettiin johdonmukaisesti ensin perustietoja omaisuuslajeista ja erilaisista sijoituksista, sekä syvennettiin osaamista korkeimman hallinto-oikeuden tapauksilla ja päätöksillä. Koska opinnäytetyö tulee olemaan hyödyllinen niin minulle, kuin muillekin, on se tavoitteeni mukainen.

Henkilökohtaisesta kokemuksesta voin jo todeta, että aihe on todella tarpeellinen, koska sijoittaminen yleistyy kovaa vauhtia niin maailmalla, kuin Suomessakin ja olen jo päässyt ennen opinnäytetyöni valmistumista kouluttamaan ja neuvomaan kirjanpitäjiä niin sijoitusten kirjanpidosta, kuin verotuksestaakin. Sekä itse yrittäjät ja kirjanpitäjä tarvitsevat apua ja neuvontaa erilaisten tapausten kirjanpidollisista käsittelyistä ja niiden verovaikutuksista.

Yleisesti ottaen sijoitusten kirjanpidon osaaminen, luokitellaan erityisosaamisen puolelle, koska harvalla kirjanpitäjällä niitä tulee vastaan päivittäin työssään, ja näin ollen monelta puuttuu syvämpi osaaminen ja perehtyminen aiheeseen. Siksi tämä opinnäytetyö on luoto helpottamaan kirjanpitäjien ja taloushallintoalan ammattilaisten arkea, sekä levittämään tietoa sijoitusten kirjanpidosta ja verotuksesta.

5.2 Luotettavuus

Opinnäytetyön tulokset perustuvat ammattikirjallisuuteen, aiheeseen liittyvään koulutukseen, oikeuskirjallisuuteen, sekä verkkolähteistä saatuihin tietoihin. Lähteet ovat luotettavia, koska ne ovat alan asiantuntijoiden laatimaa kirjallisuutta, sekä koulutus materiaalia. Verkkolähteinä on käytetty tunnettuja ja luotettavia lähteitä. Aiheesta tehtyä kirjallisuutta oli hyvin niukasti ja osaltaan se oli vanhentunutta 2020 tulolähdejaon poistumisen myötä, joka muutti osakeyhtiöiden verotuksen kokonaan elinkeinoverotulon alle. Tämän osalta tietoa on haettu vain päivitetystä lähteistä. Sekä esimerkki kirjaukset tulevat oikean elämän tapauksista, jotka on KLT-kirjanpitäjä tehnyt ja tilintarkastaja tarkistanut, sekä hyväksynyt.

Opinnäytetyössä ei ole käsitelty arkaluontoista tai salassa pidettävää materiaalia, joten riskiä tietojen väärinkäyttöön ei ole. Etenkin koska taloushallintoalalle salassapitovelvollisuus on todella tärkeä asia. Tässä työssä on pyritty esittelemään ja käymään vain julkisessa tiedossa olevia tapauksia ja asioita, jotta mitään tiedonvuoto riskiä ei edes syntyisi.

5.3 Jatkotutkimusehdotukset ja oman oppimisen arviointi

Opinnäytetyössä käytiin läpi sijoitusten kirjanpitoa ja verotusta osakeyhtiön näkökulmasta tulolähdejaon poistumisen jälkeen. Aihe on hyvin laaja, siksi tässä on keskitytty osakeyhtiöiden yleisimpiin käteisinstrumentteihin ja johdannaisiin, sekä omaisuuslajien peruseriaatteisiin sijoittajan näkökulmasta. Jatkotutkimuksena näihin eri osa-alueisiin syventyminen olisi erinomainen aihe, koska ne

pitävät sisällään hyvin monimutkaisia erikoiskysymyksiä ja -tapauksia, jotka ovat jätetty tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Siksi koen, että tämä opinnäytetyö onkin vain pintaraapaisu paljon syvällisempään ja monimutkaiseen aiheeseen.

Tulolähdejaon uudistuminen on vielä aika tuore ja nyt on omaisuuslajeja sovellettu vasta muutamman vuoden ajan. Mielenkiintoista on nähdä miten tulevaisuudessa oikeuskäytäntöä ja kirjallisuus tulee suhtautumaan tähän uudistukseen. Sekä miten omaisuuslajien tulkinnoista tulee olemaan lisää oikean elämän esimerkki tapauksia. Näiden käsitteleminen olisikin hyvä jatkotutkimusaihe.

Tämän opinnäytetyön laatiminen osoittautui hyvin haasteelliseksi, mutta se oli samalla todella opettavainen. Iso osa ajasta meni lähteiden etsimiseen, koska niitä niukasti saatavilla, sekä niistä saatujen tietojen sisäistämiseen ja syvällisempään ymmärtämiseen toi omat haasteensa. Vaikkakin minulla oli jo aiheesta entuudestaan tyydyttävät lähtötiedot kirjanpitäjän työstäni, halusin kerryttää entisestään osaamistani sijoitusten kirjanpidosta ja verotuksesta. Opinnäytetyötä tehdessäni huomasin, että olen tässä tavoitteessa onnistunut ja koen tietäväni todella paljon enemmän aiheesta, ennen kuin aloitin kirjoittamisen.

Tämä opinnäytetyö käsittelee ainoastaan sijoittajan näkökulmasta sijoitusinstrumenttien kirjanpitoa, joten liikkeellelaskijan näkökulma voisi olla todella hyvä ja mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde. Etenkin koska tästä aiheesta ei ole tehty vielä yhtään ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä, joten se olisi täysin tuore ja uusi idea. Aiheena se poikkeaa sijoittajan näkökulmasta huomattavasti ja näin ollen se toisi todella paljon arvoa suomen taloushallintoalan ammattilaisille ja opiskelijoille. Sekä levittäisi tietoa, kyseisestä aiheesta kiinnostuneille ja apua tarvitseville.

Käteisinstrumenttien ja johdannaisten määrä, sekä niiden vaikutuksellisuus yllätti minut. Sijoitusinstrumentteja on todella paljon erilaisia ja jatkuvasti tulee vielä lisää, siksi niitä ei saa millään mahdutettua yhteen opinnäytetyöhön. Aihe on siksi mielenkiintoinen, että lait ja verotus päivittyy näistä jatkuvasti ja siksi pitää pysyä ajan hermoilla ja päivittää omaa osaamistaan aiheesta. Olen huomannut, että aihe on monelle hyvin hankala ja vaikka ymmärtäisi teoriassa jonkun asian voi oikean elämän todellisuus olla ihan toinen. Koen tämän prosessin myötä kehittäneeni omaa ammatillista osaamistani ja saanut hyvät työkalut mahdollisiin haasteisiin. Tärkein oppini tämän opinnäytetyön aikana ei ollut niinkään teorian tiedon saaminen, vaan yleisen tiedonhaun, sekä ammatillisen tiedon etsimisen ja tulkitsemisen kehittyminen.

Lähteet

Alhola, K. 2022. Arvopapereiden käsittely kirjanpidossa ja verotuksessa. Eduhouse.

Andersson, E. & Penttilä, S. 2014. Elinkeinoverolain kommentaari. Talentum. Helsinki.

Arvopaperimarkkinalaki 14.12.2012/746.

Define business terms. 2023. Tulevaisuuden ja tulevaisuuden välillä Luettavissa: <https://www.defi-nebusinessterms.com/fi/ero-tulevaisuuden-ja-tulevaisuuden-valilla/> Luettu: 28.4.2023.

Elo, J. & Latvala, T. 2016. Rahoitusinstrumentit kirjanpidossa ja verotuksessa. Riihimäen-Hyvin-
kään Kauppakamari.

Fasoulas, E. Manninen, P. & Niiranen, V. 2019. Sijoittajan verotus ja verosuunnittelu. Alma Talent
Helsinki.

HE 92/2004 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi.

HE 257/2018 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun
lain, tuloverolain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.

Kirjanpitolautakunta 1054/28.8.1989.

Kirjanpitolautakunta 1735/24.8.2004.

Kirjanpitolautakunta 1754/4.10.2005.

Kirjanpitolautakunta 1942/22.9.2005.

Kirjanpitolautakunta 1836/28.4.2009.

Kirjanpitolautakunta 1895/23.10.2012.

Korkein hallinto-oikeus 1995 T 2805.

Korkein hallinto-oikeus 2003 T 941.

Korkein hallinto-oikeus 2013:69.

Korkein hallinto-oikeus 2017:44.

Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360.

Nieminen, K. 2021. Arvopapereiden arvonalentuminen kirjanpidossa ja verotuksessa Luettavissa: <https://tilisanomat.fi/kirjanpito/arvopapereiden-arvonalentuminen-kirjanpidossa-ja-verotuksessa> Luettu: 10.3.2023.

Pankkiasiat.fi. SWAP. 2023 Luettavissa: <https://pankkiasiat.fi/swap> Luettu 28.4.2023.

Pörssisäätiö. 2015. Sijoitusrahasto-opas. Luettavissa: https://www.porssisaatio.fi/wp-content/uploads/2015/05/sijoitus_rahasto_opas_2015_b.pdf Luettu 7.3.2023.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohdaminen 4.

Sijoittaja.fi. 2023. Rahastot. Luettavissa: <https://www.sijoittaja.fi/sijoittaminen/mihin-voi-sijoittaa/rahastot/> Luettu 7.3.2023.

Suomen juristit Oy. 2023. Arvopaperit. Luettavissa: <https://laki24.fi/arvopaperi/> luettu: 27.2.2023.

Tikka, M., Nykky, U., Virtanen, P., Heiniö, S. & Linnavirta R. 2004. Rahoitusinstrumentit – yrityksen kirjanpito, tilinpäätös ja verotus. Sanoma Pro. Helsinki.

Tulooverolaki 30.12.1992/1535.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. E-kirja. Luettu: 20.05.2023.

Verohallinto 2014. Johdannaisinstrumenttien verotus elinkeinoverolain 27d §:n ja 27e §:n mukaan. Luettavissa: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48083/johdannaisinstrumenttien_verotus_elinke/ Luettu 30.4.2023.

Verohallinto 2020. Virtuaalivaluuttojen verotus. Luettavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48411/virtuaalivaluuttojen-verotus3/> Luettu: 16.3.2023.

Verohallinto 2021a. Kapitalisaatiosopimuksen verotus. Luettavissa: [Kapitalisaatiosopimuksen verotus - vero.fi](https://www.vero.fi/kapitalisaatiosopimuksen-verotus-vero.fi) Luettu 29.4.2023.

Verohallinto 2021b. Yhteisön käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten verokohtelu. Luettavissa: <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48258/yhteis%C3%B6n->

[k%C3%A4ytt%C3%B6omaisuusosakkeiden-luovutusten-verokohtelu2/#1-johdanto](#) Luettu 10.4.2023.

Verohallinto 2022a. Varainsiirtovero arvopapereiden luovutuksessa Luettavissa:

<https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/79871/varainsiirtovero-arvopapereiden-luovutuksessa4/#2-arvopaperin-m%C3%A4%C3%A4ritelm%C3%A4> Luettu 27.2.2023.

Verohallinto 2022b. Eräiden yhteisöjen tulolähdejaon poistuminen Luettavissa: [Eräiden yhteisöjen tulolähdejaon poistaminen - vero.fi](#) Luettu: 2.2.2023.

Liitteet

Liite 1. Lyhenneluettelo

AML	Arvopaperimarkkinalaki 14.12.2012/746
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360
HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KILA	Kirjanpitolautakunta
KPL	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
TVL	Tuloverolaki 30.12.1992/1535